

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σχολή Ν.Ο.Π.Ε
Τμήμα Νομικής
Πανεπιστημιακό Έτος 2004-2005

Μάθημα

Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα

Θέμα

Σάτιρα και Προσωπικότητα

Satire and Personality

Διδάσκων Καθηγητής
Κος. Ανδρ. Δημητρόπουλος

Επιμέλεια Φοιτήτριας
Κοκκινάκη Καλλιόπη
Α.Μ. 1340200200707
τηλ. 210-7705895

Αθήνα, Μάιος 2005

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. ΣΑΤΙΡΑ

1) ΣΑΤΙΡΑ

A. Η εννοιολογική οριοθέτηση της σάτιρας

B. Τα ΜΜΕ δίνουν βήμα στη σάτιρα

Γ. Θεωρία των «διασήμων προσώπων» ή «προσώπων της επικαιρότητας»

α) ο γερμανικός νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας του 1907- η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας των διασήμων προσώπων

β) η ανάπτυξη της θεωρίας της Zeiggeschichte από το Neumann-Deusberg- η διάκριση σε απόλυτα και σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας (Absolute und relative Personen der Zeitgeschichte)

γ) η αφορμή της θεωρίας των «διασήμων προσώπων» για την άρση της σύγκρουσης ΜΜΕ και προσωπικότητας

i) ΜΜΕ και σχετικά πρόσωπα της δημοσιότητας

ii) ΜΜΕ και απόλυτα πρόσωπα της δημοσιότητας- η διάκρισή τους με πρόσωπα «γενικού ενδιαφέροντος» και «περιορισμένου ενδιαφέροντος»

Δ) Η σατιρική κριτική των διασήμων προσώπων

Ε) Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής

α) τα όρια της προσβολής του εννόμου αγαθού του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής

β) η σύγκρουση του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής σφαίρας του δημοσίου συμφέροντος της ενημέρωσης του κοινού

i) η προβληματική της στάθμισης του συμφέροντος ενημέρωσης του κοινού και της προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας

γ) απαραβίαστος πυρήνας της ιδιωτικής ζωής

δ) δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας

ΣΤ) Παράθεση της άποψης σχετικά με τη σάτιρα του Κου. Λάκη Λαζόπουλου

2) ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

3) ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΣΦΑΙΡΑΣ (Σ άρθρο 9 παρ. 1)

4) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ

A) Προλεγόμενα

α) σημασία

β) συνταγματική και διεθνής κατοχύρωση

B) Περιεχόμενο

α) διάρθρωση της προστασίας

- β) ελευθερίες της γνώμης ή του στοχασμού
  - γ) ελευθερία διαμορφώσεως της γνώμης
  - δ) ελευθερία του να έχει κανείς ορισμένες γνώμες
  - ε) ελευθερία εκφράσεως της γνώμης
  - στ) ελευθερία διαδόσεως της γνώμης
  - ζ) δικαίωμα λήψεως της γνώμης και αντιδράσεως σ' αυτήν
- Γ) Περιορισμοί

- α) εφαρμοστέα διάταξη
- β) σύγκρουση με άλλα έννομα αγαθά
- γ) χρηστά ήθη

5) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

- A) Προλεγόμενα
- B) Περιεχόμενο- ελευθερία του πληροφορείν και ελευθερία του πληροφορείσθαι
- Γ) Φορείς και περιορισμοί της ελευθερίας της πληροφορίας

6) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

7) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

- A) Εισαγωγή
- α) εξέλιξη και σημασία της ελευθερίας του τύπου
  - β) η ελευθερία του τύπου ως ατομικό δικαίωμα και στοιχείο της δημοκρατίας- Πρόνοια και περιορισμοί του τύπου

- A) Περιεχόμενο
- α) έννοια του τύπου και των εντύπων
  - β) έννοια της ελευθερίας του τύπου
- Γ) Φορείς
- Δ) Περιορισμοί

8) ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

- A) Εισαγωγή
- α) η αυξανόμενη σημασία της ραδιοτηλεόρασης
- B) Η «ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης» και ο έλεγχος στον οποίο υπόκειται η ραδιοτηλεόραση
- Γ) Σκοπός της ραδιοτηλεόρασης
- Δ) Η αντικειμενικότητα της ραδιοτηλεόρασης
- E) Η ελευθερία του πληροφορείν και του πληροφορείσθαι δια της ραδιοτηλεοράσεως

II. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

1) ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

- A) Εισαγωγή
- α) κατοχύρωση
  - β) νομική δεσμευτικότητα- επικουρικότητα

γ) υποχρέωση της πολιτείας- δικαίωμα του ανθρώπου

B) Περιεχόμενο

Γ) Φορείς

Δ) Περιορισμοί

2) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

A) Προλεγόμενα

B) Περιεχόμενο

α) επικουρική εφαρμογή

β) ανάπτυξη της προσωπικότητας

Γ) Φορείς

Δ) Περιορισμοί

α) τα δικαιώματα των άλλων

β) το Σύνταγμα

γ) χρηστά ήθη

E) Προστασία της προσωπικότητας

α) σύγκρουση της ελευθερίας του τύπου με την αξία του ανθρώπου

ΣΤ) Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας

Z) Περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας

α) όρια του δικαιώματος της προσωπικότητας

β) αυτοπροσδιορισμός των ορίων της προσωπικότητας

H) Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας

α) στοιχεία της προσωπικότητας αντικείμενα προσβολών εκ μέρους του τύπου

β) προσβολή της τιμής

i) η δυσφήμιση

ii) η συκοφαντική δυσφήμιση

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) α) ελληνική

β) ξένη

B) Εργασίες φοιτητών από το internet

ΔΕΙΓΜΑ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΤΟ ΘΕΜΑ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα «Σάτιρα και Προσωπικότητα» και εκπονείται στα πλαίσια του μαθήματος των Συνταγματικών Δικαιωμάτων

Ως εκ τούτου, σημασία δίνεται κατά την ανάπτυξη του θέματος αυτού, στην κατά το δυνατόν πληρέστερη .ανάλυση του περιεχομένου των δικαιωμάτων, όπως αυτό προκύπτει από τις οικίες συνταγματικές διατάξεις. Τα δικαιώματα που μας απασχολούν, είναι αφενός αυτό της έκφρασης μέσω των ΜΜΕ, του Τύπου δηλαδή και της Ραδιοτηλεόρασης, και περαιτέρω η θεσμική λειτουργία που τους αναγνωρίζει από το Σύνταγμα, και αφετέρου το δικαίωμα της προσωπικότητας, το οποίο ταυτίζεται σε πολλά σημεία των εκφάσεων του μ' αυτήν την ίδια την ανθρώπινη αξία, την καταστατική αρχή της έννομης τάξης του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Αρχικά θα προσδιορίσουμε το φυσικό και το νομικό περιεχόμενο αυτών των δικαιωμάτων και ακολούθως θα ασχοληθούμε με τη μεταξύ τους αντιπαράθεση. Έπειτα θα παραθέσουμε και θα αναλύσουμε τις διατυπωθείσες νομικές θεωρίες τις σχετικές με την αντίθεση των ανωτέρω θεμελιωδών δικαιωμάτων. Καταλήγοντας θα υιοθετήσουμε εκείνη τη θεωρία η οποία εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο άσκηση του περιεχομένου τόσο του δικαιώματος, όσο και του θεσμού.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει κατανοητό πως την έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού, βασική αρχή του οποίου είναι η άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσα στα πλαίσια της ανθρώπινης άμιλλας, δε νοείται σύγκρουση μεταξύ των δικαιωμάτων, των εκατέρωθεν δηλαδή εξουσιών, ούτε προτίμησης της μίας έναντι της άλλης. Συνταγματικά δικαιώματα και θεσμοί έχουν κατοχυρωθεί από το συνταγματικό νομοθέτη προκειμένου να ασκούνται ταυτόχρονα. Έτσι λοιπόν καταλήγουμε συμπερασματικά ότι θεσμοί και δικαιώματα σε καμία περίπτωση δεν αλληλοαποκλείονται. Μέσω της ταυτόχρονης άσκησής τους αλληλοεπιρεάζονται.

I. ΣΑΤΙΡΑ

1) A) Εννοιολογική οριοθέτηση της σάτιρας

Να προλογίσουμε δίνοντας έναν ορισμό της λέξης σάτιρα όπως αυτή δίνεται στα λεξικά: « 1. ποιοτικό είδος της λατινικής γραμματείας με σκωπτικό περιεχόμενο 2. λογοτεχνικό είδος που διακωμωδεί με δηκτικό τρόπο τα δημόσια ή ιδιωτικά ήθη, χαρακτήρες προσώπων ή καταστάσεις¹» .

Οι λέξεις αυτές όμως μπορούν να πάρουν διάφορες και διαφορετικές ερμηνείες κι έτσι άλλοι άνθρωποι να μεταφράζουν κινήσεις, συμπεριφορές και αντιδράσεις ως σάτιρα και άλλοι όχι. Ποια είναι τα όρια της σάτιρας; Από πού ξεκινά και πού τελειώνει; Σε ποια πρόσωπα είναι επιτρεπτό να γίνεται; Πότε πρέπει να γίνεται ανεκτή; Ερωτήματα σχεδόν ρητορικά αφού απαντώνται μόνο από το νομοθέτη που εκτιμά και συνεκτιμά τις συνθήκες, τα πρόσωπα, το είδος της σάτιρας, ποιους τομείς της ζωής του θίγοντος προσώπου θίγει κτλ

B) Τα ΜΜΕ δίνουν βήμα στη σάτιρα

Σάτιρα γίνεται μέσω όλων των μέσων μαζικής επικοινωνίας, στην τηλεόραση(μέσω εκπομπών κτλ), στον τύπο- εφημερίδες- περιοδικά(με γελοιογραφίες, σατιρικά κείμενα-σχόλια κτλ), στο θέατρο(σε επιθεωρήσεις κτλ), στον τοίχο(δηλαδή σε συνθήματα στους τοίχους, σε αφίσες κτλ) τώρα πλέον και ηλεκτρονικά(μέσω internet) κ.α.

---

¹ Λεξικό Τριανταφυλλίδης

Γ) Θεωρία των «διασήμων προσώπων» ή «προσώπων επικαιρότητας» (θεωρία της Zeitgeschichte)²

α) ο γερμανικός περί πνευματικής ιδιοκτησίας του 1907- η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας των διασήμων

Η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας της Zeitgeschichte στάθηκε η παράγραφος 23 του γερμανικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας των έργων πλαστικών τεχνών και φωτογραφίας της 9. 1. 1907 (Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und Photographie).

Η διάταξη αυτή του γερμανικού νόμου ορίζει πως είναι επιτρεπτή χωρίς την απαιτούμενη συναίνεση, η διανομή και η έκθεση σε κοινή θέα εικόνων που ανήκαν στην περιοχή της Zeitgeschichte (επικαιρότητα). Έτσι βάση της διάταξης αυτής, επιτρέπεται ελεύθερα η δημοσίευση εικόνας χωρίς τη συναίνεση του εικονιζόμενου, εφόσον αυτή ανήκει στην περιοχή της επικαιρότητας. Αφορά δηλαδή σε εικόνες προσώπων που απασχολούν την επικαιρότητα.

α) η ανάπτυξη της θεωρίας της Zeitgeschichte από τον Neumann-Deusberg, - η διάκριση σε απόλυτα και σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας (Absolute und relative Personen der Zeitgeschichte)

Σύμφωνα με το γερμανικό νόμο ως πρόσωπα της επικαιρότητας θεωρήθηκαν εκείνα τα πρόσωπα που αναπτύσσουν δραστηριότητα γενικού ενδιαφέροντος, εφόσον ένα τμήμα της ζωής τους λαμβάνει κατ' ανάγκη δημοσιότητα, χωρίς αυτό να μπορεί να αποφευχθεί. Πρόκειται για πρόσωπα που απασχολούν **τακτικά** την επικαιρότητα λόγω της άσκησης κάποιου λειτουργήματος.

Ωστόσο εκτός από τα πρόσωπα αυτά απασχολούν ενίοτε την επικαιρότητα και άλλα πρόσωπα, τα οποία δεν ασκούν καμία δημόσια λειτουργία, αλλά τυγχάνει εκτάκτως κάποιες φορές να λαμβάνει δημοσιότητα κάποιο τμήμα της ζωής τους. Σχετικά ο γερμανός καθηγητής Neumann- Deusberg υποστήριξε πως ως πρόσωπα της Zeitgeschichte δεν είναι δυνατόν να εννοεί ο νόμος μόνο αυτά απασχολούν τακτικά την επικαιρότητα. Περαιτέρω διαίρεσε τα πρόσωπα

---

² βλ. σχετικά Κ ρ ί π π α ς Γ. Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατ' άρθρον 367 ΠΚ πρόσθετος σελ. 52επ. , Φ ί λ ι α ς Β. Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου σελ. 39επ. , Μ ι χ α η λ ί δ η ς – Ν ο υ α ρ ό Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ 384επ.

της επικαιρότητας σε δύο κατηγορίες, στα απόλυτα και στα σχετικά (Absolute und relative Personen der Zeitgeschichte) .Ως απόλυτα θεωρούνται όσα απασχολούν τακτικά την επικαιρότητα, ενώ ως σχετικά, όσα την απασχολούν πρόσκαιρα. Τα πρόσωπα αυτά ενδιαφέρουν την επικαιρότητα εξαιτίας ενός συγκεκριμένου γεγονότος, που μπορεί να είναι εκτεταμένης ή περιορισμένης χρονικής διάρκειας³.

Παρόλο που ο νόμος αναφέρεται στο επιτρεπτό της δημοσίευσης εικόνας προσώπου που ανήκει στην επικαιρότητα, η θεωρία της Zeitgeschichte , δεν έχει εφαρμογή μόνο σχετικά με τη δημοσίευση εικόνων των προσώπων αυτών, αλλά σχετικά με κάθε γεγονός που τα αφορά και μπορεί να προκαλέσει προσβολή της προσωπικότητάς τους (δημοσίευση πληροφοριών, παραβίαση του ιδιωτικού βίου, προσβολή της τιμής, προσβολή του δικαιώματος επί των λεχθέντων, προσβολή του δικαιώματος επί των προϊόντων της διανοίας κτλ⁴)

γ) η εφαρμογή της θεωρίας των «διασήμων προσώπων» για την άρση της σύγκρουσης ΜΜΕ και προσωπικότητας

ι) ΜΜΕ και σχετικά πρόσωπα της δημοσιότητας

Όσον αφορά τα σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας η θεωρία «των διασήμων προσώπων» δέχεται πως είναι επιτρεπτή η δημοσίευση μόνο εκείνων των γεγονότων που κατέστησαν τα πρόσωπα αυτά πρόσωπα της επικαιρότητας.

Τα πρόσωπα αυτά οφείλουν συνεπώς να ανέχονται επεμβάσεις που δικαιολογούνται από το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης⁵, εφόσον με τις πράξεις που κατηύθυναν προσωπικά⁶ τα ίδια το ενδιαφέρον της προς το άτομό τους, μόνο όμως για το σύντομο χρονικό διάστημα που τα πρόσωπα αυτά απασχολούν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Πάντως όταν το ενδιαφέρον προκλήθηκε από ένα συνταρακτικό γεγονός, το χρονικό αυτό διάστημα μπορεί να παραταθεί για πολλά χρόνια⁷.

---

³ Ως γεγονότα γενεσιουργά των σχετικών προσώπων της επικαιρότητας νοούνται τα γενικού και δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και όχι αυτά που σκανδαλοθηρικού χαρακτήρα

⁴ βλ. σχετικά Κ ρ ί π π α ς Γ. η Ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου σελ. 82επ.

⁵ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. Προσωπικότητα και Τύπος σελ.60

⁶ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. ΜΜΕ και Δίκαιο σελ. 227επ.

⁷ βλ σχετικά Μ ι χ α η λ ί δ η ς – Ν ο υ α ρ ό ς Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ.387 σημ.46

ii) ΜΜΕ και απόλυτα πρόσωπα της επικαιρότητας- η διάκρισή τους με πρόσωπα «γενικού ενδιαφέροντος» και «περιορισμένου ενδιαφέροντος»

Όπως προαναφέρθηκε τα απόλυτα πρόσωπα της επικαιρότητας καθίστανται τέτοια εξ αιτίας ορισμένης ιδιότητάς τους. Για τα πρόσωπα αυτά δημιουργείται λοιπόν δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, το οποίο καλύπτεται με τη δημοσίευση όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών από τα ΜΜΕ, προκειμένου να καταστεί η πληροφόρηση του κοινού πλήρης και ολοκληρωμένη. Υφίσταται λοιπόν ορισμένα γεγονότα του ιδιωτικού βίου των απολύτων προσώπων της επικαιρότητας, που συνδέονται με τη λειτουργία και την ιδιότητα των προσώπων αυτών, έτσι ώστε να καθίστανται αναγκαία η δημοσίευσή τους προ χάριν της ολοκληρωμένης πληροφόρησης του κοινού.

Είναι επόμενο όμως πως δεν μπορεί να λάβει δημοσιότητα κάθε γεγονός του ιδιωτικού βίου των απολύτων προσώπων της επικαιρότητας αλλά αντίθετα μόνο τα γεγονότα εκείνα που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την ιδιότητά του, όπως αναφέραμε. Επειδή τα γεγονότα αυτά δεν μπορούν να είναι τα ίδια για όλα τα απόλυτα πρόσωπα της δημοσιότητας, σκόπιμη είναι η διάκριση των προσώπων αυτών σε πρόσωπα «γενικού ενδιαφέροντος» και σε πρόσωπα «περιορισμένου ενδιαφέροντος»

Τα πρόσωπα απασχολούν σε μεγάλο βαθμό το κοινό. Καθίσταται λοιπόν αναγκαία η δημοσίευση όχι μόνο των γεγονότων της ιδιωτικής τους ζωής που συνδέονται άμεσα με την ιδιότητά τους, αλλά και των αμέσως συνδεομένων μ' αυτήν. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως «όσο υψηλότερη θέση κατέχουν στο δημόσιο βίο τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, τόσο πιο περιορισμένη η σφαίρα του απορρήτου τους, τόσο περισσότερο είναι υποχρεωμένα να ανέχονται προσβολές της προσωπικότητάς τους»⁸.

Τα δεύτερα, αν και μπορεί να παρουσιάζουν πολύ σημαντική δραστηριότητα, δεν απασχολούν την κοινή γνώμη, ώστε να καθίστανται αναγκαία η δημοσίευση μόνο εκείνων των πληροφοριών που αφορούν το πρόσωπό τους που συνδέονται άμεσα με το λειτούργημά τους.

Όσον αφορά τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, θεμιτή είναι όχι μόνο η δημοσίευση πληροφοριών που αφορούν το άτομό τους, αλλά και η άσκηση κριτικής απέναντί τους και η διατύπωση σχολίων σχετικά με τις ενέργειές τους. Σύμφωνα με τη νομολογία «σε μια δημοκρατική κοινωνία, το άτομο το οποίο αποφασίζει να αναλάβει οποιαδήποτε θέση που θεωρείται ή μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά το δημόσιο βίο, υπόκειται στον αμείλικτο έλεγχο του τύπου, τον οποίο,

---

⁸ Μιχαηλίδης – Νουαρος Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ387

εφόσον δε θίγει ανεπίτρεπτα την τιμή ή την υπόληψή του, είναι υποχρεωμένο να ανεχθεί»⁹.

Δ) Η σατιρική κριτική των διασήμων προσώπων

Η σατιρική κριτική των διασήμων προσώπων, με οποιοδήποτε τρόπο και μέσο έκφρασης, δεν αποτελεί καθ' εαυτήν προσβολή της τιμής και επιτρέπεται, εκτός αν συγκροτεί *in concreto* το έγκλημα της τιμής ή αθέμιτη προσβολή του απαραβίαστου του ιδιωτικού βίου. Η ιδιωτική ζωή ως αγαθό χαίρει απόλυτης προστασίας από το νόμο.

Ε) Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου

Το έννομο αγαθό της ιδιωτικής ζωής προστατεύεται έναντι του κράτους¹⁰, μεταξύ των ιδιωτών(έμμεση τριτενέργεια). Ακόμη προστατεύεται και από τις διεθνείς διακηρύξεις του ανθρώπου¹¹. Προστασία παρέχει και ο ΑΚ στο άρθρο 57 σε πλαίσια απλού νόμου, ο οποίος αναγνωρίζει το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας, στο ποίο περιλαμβάνεται και η προστασία του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής. Επίσης ο ΠΚ στο άρθρο 366 προβλέπεται το ατιμώρητο της δυσφημίσσεως, αν το δυσφημιστικό γεγονός είναι αληθινό, απαγορεύει όμως την απόδειξη της αλήθειας του γεγονότος.

α) τα όρια της προσβολής του εννόμου αγαθού του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής

Πότε όμως έχουμε προσβολή του εννόμου αγαθού του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής; Τα όρια δεν είναι εύκολα και απόλυτα διακριτά. Ο γενικός κανόνας κηρύττει ότι τέτοια προσβολή έχουμε «κάθε φορά που στοιχεί της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωή κοινοποιούνται χωρίς τη συναίνεση του θιγόμενου προσώπου¹²». Υπάρχει όμως και η

⁹ ΕφΑθ 9975/1986 ΕλλΔνη 28, σελ300, ΕφΑθ 3129/1988 ΝοΒ 36, σελ1247, ΕφΑθ 8908/1988 ΝοΒ 36, σελ1666, ΔιοικΠρΑθ 16280/1995 ΤοΣ 1996,σελ 195

¹⁰ Άρθρο 9 του Συντάγματος και άρθρο 93 παρ 2

¹¹ Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, 17 ΔΣΑΠΔ, 12 ΟικΔιακ

¹² Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά Δικαιώματα σελ.515

άλλη πλευρά σύμφωνα με την οποία το κοινό έχει αξίωση ενημέρωσεως η οποία όμως δεν είναι ρητά κατοχυρωμένο στο Σύνταγμα. Παράλληλα όμως χωρίς αυτή την ενημέρωση του κοινού και ο κάθε «κοινός άνθρωπος» δεν μπορεί να ασκήσει εύκολα και υπεύθυνα το κατοχυρωμένο, στο άρθρο 5 παρ 1 του Συντάγματος, δικαίωμα συμμετοχής του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, ούτε το επίσης κατοχυρωμένο, στο άρθρο 51 παρ 3 του Συντάγματος, εκλογικό του δικαίωμα. Συνεπώς στα πλαίσια αυτά του δικαιώματος ενημέρωσεως του κοινού ο τύπος έχει το δικαίωμα πληροφόρησεως του κοινού.

β) η σύγκρουση του ατομικού δικαιώματος του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής και το δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού

Συμπεραίνουμε ότι εν προκειμένω συγκρούεται το ατομικό δικαίωμα της ιδιωτικής σφαίρας και το δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού. Η λύση του «προβλήματος» αυτού δε θα ναι εύκολη καθώς το όρια δεν είναι διακριτά. Μόνη πιθανή λύση είναι η στάθμιση των δύο αγαθών όπως υπογραμμίζει ο Guterbwegung. Δε θα ήταν δυνατή όμως μια γενική και αφηρημένη στάθμιση κι αυτό γιατί κανένα από τα δύο συγκρουόμενα αγαθά δεν είναι a priori υπέρτερο ή υποδεέστερο του άλλου. Μόνο σε επίπεδο κάποιας εξειδικεύσεως των δύο εννόμων αγαθών είναι δυνατή η στάθμιση.

i) η προβληματική της στάθμισης του συμφέροντος προς ενημέρωση του κοινού και της προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας

Ο κανόνας όμως λέει ότι μονάχα εν όψει συγκεκριμένων συνθηκών και της συμπεριφοράς του θιγόμενου προσώπου δύναται να γίνει στάθμιση. Το πρώτο πρόβλημα που προκύπτει είναι πού θα δοθεί προτεραιότητα, στο δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης ή στην προστασία της ιδιωτικής σφαίρας. Το δεύτερο πρόβλημα είναι αν ο βαθμός της συγκεκριμένης προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας είναι ανάλογος προς το προστατευόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού ή αν συμβαίνει το αντίθετο, δηλαδή, αν η προσβολή είναι επαχθέστερη του αναγκαίου μέτρου. Απαραίτητο είναι να εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας σε κάθε περίπτωση περιορισμού ατομικού δικαιώματος. Αναφερόμενοι ειδικά σε όποια περίπτωση περιορισμού της ελευθερίας της γνώμης και της πληροφορίας η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επιτρέπει μόνο τους περιορισμούς που αποτελούν «αναγκαία

μέτρα της δημοκρατικής κοινωνίας»¹³. «Σε μια δημοκρατία, το τεκμήριο είναι υπέρ της δημοσιότητας του βίου αυτών προπάντων που αποφάσισαν να γίνουν δημόσιοι άνδρες»¹⁴.

γ) **απαραβίαστος πυρήνας της ιδιωτικής ζωής. Μεταβλητό μέτρο απορρήτου της ιδιωτικής ζωής**

Παρουσιάζεται αναγκαιότητα εγγύτερου προσδιορισμού και ενδεχομένως διαβάθμιση τόσο της προστατευόμενης ιδιωτικής ζωής όσο επίσης και του προστατευόμενου ενδιαφέροντος του κοινού. Κι αυτό γιατί λόγω της στάθμισης των δύο εννόμων αγαθών και της εξέτασης της αναγκαιότητας και εν γένει «αναλογικότητας» της προσβολής της ιδιωτικής ζωής.

Τα κριτήρια ποικίλουν από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή, μετατοπίζονται κατά τόπο και χρόνο, ποικίλουν και ανάλογα με τις εκάστοτε περιστάσεις και τις υποκειμενικές συνθήκες. Να τονίσουμε όμως ότι ουδέποτε σε μια δημοκρατική κοινωνία δε δημοσιοποιείται πλήρως η ιδιωτική ζωή ούτε καταργείται πλήρως η δημοσιότητα της κοινωνικής ζωής.

Αντίθετα, ασχέτως συνθήκες, θέσεις και συμπεριφορές του θιγόμενου, το Σύνταγμα παρέχει απόλυτη προστασία σ' ένα απαραβίαστο πυρήνα της ιδιωτικής ζωής, την οποία καθορίζει ο άνθρωπος από την ίδια την αξιοπρέπειά του και παράλληλα προηγείται του οποιουδήποτε ενδιαφέροντος του κοινού για τον ιδιωτικό βίο διαφόρων ατόμων, που είναι δικαιολογημένο ως ένα βαθμό. Αυτοί οι δύο κύκλοι του ενδιαφέροντος του κοινού και του ιδιωτικού βίου σε μια δημοκρατική κοινωνία, όπως η δική μας, είναι επάλληλοι.

Όσο περισσότερο περιβάλλει κανείς τον εαυτό του στην πολιτική, οικονομική, καλλιτεχνική, κοινωνική και εν γένει δημόσια ζωή της χώρας, τόσο περισσότερο οφείλει να ανέχεται την αποκάλυψη της ιδιωτικής του ζωής και την άσκηση έντονης δημόσιας κριτικής¹⁵. Επομένως **το μέτρο απορρήτου της ιδιωτικής ζωής είναι μεταβλητό**. Πάντα όμως παραμένει ένας απαραβίαστος πυρήνας που προσβάλλεται όταν αποκαλύπτονται ή περιγράφονται λεπτομερώς πλευρές της ενδόμυχης ζωής, σε βαθμό ή με τρόπο που να θίγεται η προσωπική αξιοπρέπεια του ατόμου.

¹³ Άρθρο 10 ΕΣΔΑ, άρθρο 19 παρ 3 ΔΣΑΠΔ

¹⁴ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά Δικαιώματα σελ.517

¹⁵ βλ. Μ ι χ α η λ ί δ η – Ν ο υ α ρ ό Γ. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου σελ.387

Από την άλλη πλευρά, το ενδιαφέρον του κοινού για την αποκάλυψη της ιδιωτικής ζωής δεν είναι δικαιολογημένο αν δεν έχει πάντα σύνδεσμο ούτε με τη συμπεριφορά των συγκεκριμένων προσώπων (αυτοπροβολή) ούτε με το δημόσιο συμφέρον, αλλά αποτελεί απλώς απρόκλητη σκανδαλοθηρία. Έπειτα προηγείται πάντα η προστασία της προσωπικότητας έναντι του απλώς οικονομικού ενδιαφέροντος του τύπου να αυξήσει την κυκλοφορία με σκανδαλοθηρικά δημοσιεύματα.

δ) Δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας

Σχετικά με το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας, τα ΜΜΕ δεν μπορούν να δημοσιεύσουν την εικόνα (φωτογραφία, σκίτσο κτλ) ενός προσώπου χωρίς την άδεια του τελευταίου. Εξαιρέση από τον κανόνα αποτελούν τα λεγόμενα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας¹⁶ των οποίων μπορούν να δημοσιεύσουν εικόνες και χωρίς τη συναίνεσή τους, εφόσον αυτό απαιτεί τη δικαιολογημένη πληροφοριακή ανάγκη του κοινού. Η διατύπωση αυτή πρέπει να συγκεκριμενοποιηθεί. Υπάρχουν κατά Starck, κάποια κριτήρια: να χαρακτηριστεί η προσβολή κατά περιεχόμενο, αφορμή και αποτέλεσμα, έπειτα πρέπει να ληφθούν υπόψη η έκταση της προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας, επί ισχυρισμού γεγονότων η αλήθεια του περιεχομένου τους, τυχόν υφιστάμενη κατάσταση άμυνας, ο δημόσιος ρόλος του προσβαλλόμενου προσώπου και ενδεχομένως η σπουδαιότητα του δημοσίου συμφέροντος.

Όλα τα εκτεθέντα κριτήρια πρέπει να χρησιμοποιούνται με ουδετερότητα έναντι της εκφρασθείσας γνώμης.

Στους γενικούς περιορισμούς συγκαταλέγονται και ορισμένοι νομοθετικοί περιορισμοί δημοσιεύσεως που αφορούν την ιδιωτική ζωή αλλά και τη λειτουργία της δικαιοσύνης. Στις διάφορες περιπτώσεις σχετικά με τα δύο παραπάνω ανήκουν διάφορες απαγορεύσεις δημοσιεύσεως. Ακόμα στους γενικούς περιορισμούς ανήκουν και οι δημοσιεύσεις εμπιστευτικής πληροφορίας ή εγγράφου, το οποίο θα πρέπει να προέρχεται από οποιονδήποτε ασκεί ή άσκησε δημόσιο λειτούργημα, εάν η πληροφορία ήταν γνωστή και το έγγραφο εμπιστευμένο ή προσιτό σ' αυτόν μόνο λόγω της υπηρεσίας.

Εκτός από τους γενικούς περιορισμούς, υπάρχουν, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, και ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου. Ο όρος «ειδικοί περιορισμοί» μεταφράζεται ως: α) αποκλεισμός των προνομίων και β) υπαγωγή του τύπου στους γενικούς μόνο κανόνες

---

¹⁶ Μιχαηλίδης – Νοσάρο Γ. Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και η ελευθερία του τύπου σελ.385επ.

και όχι σε ειδικούς γι' αυτόν περιορισμούς. Ειδικοί περιορισμοί είναι οι εξής: 1) περιορισμοί απευθείας από το Σύνταγμα ή από συνταγματικώς εξουσιοδοτημένο νόμο, 2) κατάσχεση εντύπου, 3) παύση εκδόσεως του εντύπου και απαγόρευση ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, 4) το αυτόφωρο των αδικημάτων του τύπου, 5) ειδικές μεταχειρίσεις του τύπου, 6) δικαίωμα απαντήσεως, επανόρθωσης ανακριβών δημοσιευμάτων, 7) νομοθετικός καθορισμός των προϋποθέσεων και προσόντων ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, 8) νομοθετική πρόβλεψη γνωστοποιήσεως των μέσων χρηματοδοτήσεως εφημερίδων και περιοδικών και 9) ειδικές κυριαρχικές και εξουσιαστικές σχέσεις.

ΣΤ) Παράθεση της άποψης σχετικά με τη σάτιρα του Κου. Λάκη Λαζόπουλου

Ακόμη θεώρησα σκόπιμο να ζητήσω την άποψη ενός από τους κατ' εξοχήν στον ελληνικό χώρο πράττοντες σάτιρα, τον κ. Λάκη Λαζόπουλο. Αρκετά καυστικός μπορώ να πω, υποστηρίζει και «θα συνεχίσει να υποστηρίζει», όπως λέει ο ίδιος, «το δικαίωμα να εκφράζει με σατιρικό τρόπο όσα απασχολούν την επικαιρότητα». Αποκρούει εντονότατα όλες τις κατηγορίες που του προσάπτουν σχετικά με το ότι «κρύβεται» πίσω από τη σάτιρα με σκοπό να προβάλλει τον εαυτόν του μέσω των άλλων και ακόμη αποκρούει την κατηγορία ότι μεταφέρει τις προσωπικές του αντιπάθειες και διενέξεις στο πλατό της τηλεόρασης ή το πάλκο του θεάτρου. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε στην περίπτωση που άσκησε σάτιρα στο γνωστό δικηγόρο κ. Αλέξανδρο Κούγια, λέγοντας ότι καμιά φορά δεν έχει βγει δημόσια ως Λαζόπουλος. Στην τηλεόραση εμφανίζεται και κάνει σάτιρα χωρίς χαρακτήρα καταγγέλοντα αφού δεν εκφράζει τη δική του προσωπική άποψη, αλλά εκείνη του κοινού. Σε δική μου ερώτηση για την επιλογή των προσώπων που σατιρίζει, αποκρίθηκε πως η επιλογή δεν είναι δική του αλλά είναι εκείνων που επιλέγουν και ασχολούνται με τα δημόσια πράγματα. Σχολιάζει όλους εκείνους που το κοινό «βάζει» στις πρώτες γραμμές τις επικαιρότητας. Έπειτα πρόσθεσε πως πολλές φορές για τη σύνταξη των κειμένων του παίρνει αυτούσιες προτάσεις-φράσεις από εκείνες που ακούει να λέει το κοινό για τους «διάσημους».

Στη συζήτησή μας έθεσα και το ερώτημα αν θεωρεί υποχρέωσή του το να ενημερώνει το κοινό μέσα από τη δουλειά του, κι εκείνος – ορθά βάσει της θεωρίας– απάντησε πως δεν κάνει έρευνα. Άρα δεν είναι

υποχρεωμένος να ελέγχει κάθε πληροφορία που δέχεται. Σκοπός του όπως και της σάτιρας, είναι η διασκέδαση και η όξυνση του ενδιαφέροντος για τα κοινά των θεατών και ακροατών του. Ο ρόλος της ενημέρωσης βρίσκεται στα χέρια άλλων, όπως τα δελτία ειδήσεων, αν και όπως υποστηρίζει, λίγοι κάνουν τη δουλειά-χρέος τους σωστά. Προσθέτει μάλιστα πως γι' αυτό κάποιες φορές ίσως είναι αναληθή όσα ακούγονται σε μια σατιρική εκπομπή και συμπληρώνει πως δική του προσωπική άποψη είναι ότι το σημαντικό δεν είναι η αλήθεια των γεγονότων που σχολιάζει, αλλά είναι η αλήθεια της γνώμης του κόσμου ή έστω μιας μερίδας αυτού. Αναγνωρίζει και χαίρεται που στην πλειοψηφία τους τα δημόσια πρόσωπα που ξέρουν να σέβονται, δέχονται κάθε μορφής καλοπροαίρετης σάτιρας. Τονίζει όμως πως δεν είναι και λίγοι αυτοί που βρίσκουν ευκαιρία και κρύβονται πίσω από τη συκοφαντική δυσφήμιση προσπαθώντας έτσι να φιμώσουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Δηλώνει πως θα κάνει ότι περνά από το χέρι ο ίδιος αλλά και όλοι οι σατιρικοί ηθοποιοί για να μη συμβεί κάτι τέτοιο.

Η λήξη της συζήτησης ήρθε με περισσότερο γενικού περιεχομένου παρατηρήσεις. «Είναι γνωστό» είπε «πως η σάτιρα βάλλονταν από τη γέννησή της. Από τότε που ο Αριστοφάνης ανέλαβε το έργο αυτό. Δε θα ήταν παράλογο να ελπίζουμε πως ακόμα και τόσες χιλιάδες χρόνια μετά, αυτό θα αλλάξει; Η σάτιρα βάλλονταν, βάλλεται και θα βάλλεται όσο η κάθε είδους εξουσία συνεχίζει να αυθαιρετεί και να ενοχλείτε από το γεγονός πως υπάρχει κι άλλος ένας τρόπος να αφυπνείτε ο κόσμος».

Και πάντως συμπληρώνει λέγοντας πως σε καμία περίπτωση δεν ήταν επιδίωξή του να δημιουργηθεί όλη αυτή η φασαρία των τελευταίων ημερών, χωρίς να νοιάζεται –όπως λέει- για το άτομό του, αλλά για το όνομα της σάτιρας.

Η θέση η δική μου δεν είναι ο σχολιασμός, αλλά η ορθή όσο το δυνατόν παράθεση όσων άκουσα, από κάποιον που έχει μία κάπως πιο εμπειριστατωμένη άποψη –σωστή ή λανθασμένη- εμπειρική μεν κατά βάση αλλά υπαρκτή!

2) ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Η προσωπική ελευθερία του ατόμου ως άμεση ελευθερία του προσώπου διακρίνεται απ' την ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας. Η πρώτη είναι αμυντικό, αποθετικό δικαίωμα ενώ η δεύτερη όντας ευρύτερη, αρχίζει από το status negativus και περνάει

μέσα στο status activus :στο δικαίωμα συμμετοχής στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας.

3) ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΣΦΑΙΡΑΣ (άρθρο 9 παρ1 του Συντάγματος)

Η ιδιωτική ζωή αντιπαρατάσσεται στο δημόσιο βίο, δηλαδή στην κοινωνική ή επαγγελματική ζωή στο βαθμό που συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοιχτό κύκλο προσώπων ή αποσκοπεί να επηρεάσει τα «κοινά» ή τα «δημόσια» πράγματα. Αντιθέτως η ιδιωτική ζωή περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και το στενό κύκλο των φίλων και των γνωστών του. Η ιδιωτική ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη κ αυτό σημαίνει ότι στη ζωή του καθενός ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνο και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύει το κράτος. Το όριο και το περιεχόμενο αυτής καθορίζεται από το ίδιο το άτομο. Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει δηλαδή την απαγόρευση της δημοσιοποίησης (ή «κοινωνικοποίησης») της ζωής του ανθρώπου. Φορείς του δικαιώματος του απαραβίαστου του ιδιωτικού βίου είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα. Προσβολές¹⁷ εκ μέρους άλλων ιδιωτών απαγορεύονται από ποινικές και αστικές διατάξεις που προβλέπουν κυρώσεις στην περίπτωση παραβιάσεώς τους.

3) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ

A) Προλεγόμενα

α) σημασία

Συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας και ιδιαιτερότητας του ανθρώπου είναι ότι έχει και εκφράζει γνώμες. Η έκφραση γνώμης δεν αποτελεί μόνο την κατ' εξοχήν εκδήλωση της ανθρώπινης προσωπικότητας αλλά και το σπουδαιότερο μέσο ανθρώπινης επικοινωνίας. Ο περιορισμός, επομένως, ή η κατάργηση της ελευθερίας

---

¹⁷ π.χ. ΠΚ 241- παραβίαση οικιακού ασύλου, ΠΚ 370- παραβίαση απορρήτου των επιστολών, ΠΚ 370Α- παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας

της γνώμης θίγει την ίδια την ανθρώπινη προσωπικότητα και ιδιαιτερότητα.

Άλλωστε και η γαλλική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη του 1789 χαρακτήριζε την ελευθερία της γνώμης ως «ένα από τα πιο πολύτιμα δικαιώματα του ανθρώπου»¹⁸. Έγινε επίσης φανερό ότι η ελευθερία της γνώμης δεν αφορά μόνο ένα μικρό κύκλο διανοούμενων, αλλά και τον «απλό» πολίτη.

Η ελευθερία της γνώμης δεν ανταποκρίνεται μόνο σε μια εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου, αλλά αποτελεί και μια *conditio sine qua non* της δημοκρατίας. Είναι πράγματι συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος¹⁹. Έτσι η ελευθερία της γνώμης δεν είναι απλώς αποθετικό δικαίωμα, δεν αποτελεί μόνο αξίωση για του κράτους, αλλά έχει και θετικό περιεχόμενο, λειτουργώντας συγχρόνως και ως πολιτικό δικαίωμα.

β) συνταγματική και διεθνής κατοχύρωση

Η ελευθερία της γνώμης κατοχυρώνεται ήδη στις διακηρύξεις της αμερικάνικης και της γαλλικής επανάστασης, καθώς και στα ελληνικά συντάγματα ήδη από την επαναστατική εποχή (άρθρο η του Συντάγματος του Άστρους της Επιδαύρου του 1823). Οι διεθνείς διακηρύξεις των ατομικών δικαιωμάτων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατοχυρώνουν επίσης την ελευθερία της γνώμης. Έτσι ορίζει το άρθρο 10 παρ1 της ΕΣΔΑ²⁰.

B) Περιεχόμενο

α) διάρθρωση της προστασίας

Η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει το δικαίωμα της διάρθρωσης, κατοχής, εκφράσεως και διαδόσεως (ή αποσιωπήσεως) αλλά και της λήψης μιας γνώμης.

Το άρθρο 14 του (ισχύοντος) Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα της εκφράσεως και διαδόσεων των στοχασμών προφορικώς, εγγράφως και διά του τύπου. Διακηρύσσει επίσης, την ελευθερία του τύπου και απαγορεύει τη λογοκρισία και κατ' αρχήν την κατάσχεση

¹⁸ Άρθρο 11εδ 1 «La libre communication des pensees et des opinions est un des droits les plus preieux de l' homme»

¹⁹ βλ. Β λ ά χ ο Γ. Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σελ.115 επ.

²⁰ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά Δικαιώματα σελ.404

εντύπων. Στο άρθρο 15 ρυθμίζονται ιδιαίτερες μορφές εκφράσεως της γνώμης: η ραδιοτηλεόραση, η φωνογραφία και ο κινηματογράφος.

β)ελευθερίες της γνώμης ή του στοχασμού

Οι έννοιες της γνώμης ή του στοχασμού δεν έχουν μόνο την κοινή σημασία. Οι έννοιες αυτές δεν αναφέρονται μόνο σε διανοητική εργασία ενός ατόμου, αλλά και σε αισθήματα. Αφορούν τόσο ιδέες όσο και γεγονότα. Δεν είναι μόνο απόψεις αλλά και μηνύματα και ειδήσεις. Δεν είναι μόνο ότι εκφράζεται με ιδεολογικά αλλά και με κερδοσκοπικά κίνητρα. Όχι μόνο ό,τι επιδιώκει τον ιδεολογικό ή διανοητικό, αλλά και τον οικονομικό (π.χ. εμπορικό, διαφημιστικό) επηρεασμό του αποδέκτη. Δεν άλλωστε απαραίτητο να αποσκοπείτε οποιοσδήποτε επηρεασμός, αρκεί και η ψυχαγωγία ή ικανοποίηση της περιέργειας των αποδεκτών. Ούτε, τέλος, εξαρτάται η έννοια της γνώμης από τον τρόπο ή το μέσο δια του οποίου εκφράζεται. Ο «στοχασμός» ή η γνώμη είναι δηλαδή μια αξιολογικά και περιστασιολογικά ουδέτερη έννοια²¹.

Η γνώμη ή ο στοχασμός μπορεί να περιέχεται σε ένα άρθρο, σε μια γελοιογραφία, μια μελέτη ή σένα ευθυμογράφημα, αλλά και σε μια ομιλία κι ένα τραγούδι, σ' ένα κήρυγμα ή μια παντομίμα. Ακόμη μπορεί να εκφράζεται σ' ένα βιβλίο ή αστείο, σε μια δήλωση στους δημοσιογράφους και μια αγγελία στις εφημερίδες. Είτε, έπειτα, μέσα από μια πολιτική προκήρυξη αλλά και μια εμπορική διαφήμιση. Μια διάλεξη, μια αφίσα, ή επιγραφή στους τοίχους αλλά και μια πανεπιστημιακή παράδοση. Η περιγραφή ενός γεγονότος ή η μετάδοση μιας είδησης. Και πάντως με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης μπορεί να χρησιμοποιήσει «έκαστος», τόσο Έλληνας πολίτης όσο και αλλοδαπός ή ανιθαγενής, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Ελευθερία γνώμης και φυσικά έχουν και τα πολιτικά κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, ανεξάρτητα από το αν έχουν ή όχι νομική προσωπικότητα.

---

²¹ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα σελ.406

γ) η ελευθερία διαμορφώσεως της γνώμης

Τρεις είναι οι φάσεις της ελευθερίας της γνώμης. Πρώτη εξ αυτών η ελευθερία διαμόρφωσης της γνώμης²² η οποία συνδέεται συναφώς με την ελευθερία της πληροφορίας, την οποία θα αναλύσουμε παρακάτω. Η όποια επέμβαση στα δικαιώματα διαμορφώσεως γνώμης είναι απαγορευμένη. Η απαγόρευση αυτή επιτυγχάνεται όχι μόνο με την απλή προσπάθεια ενημερώσεως και διαφωτισμού, αλλά και με τη θετική και αποθετική εκμετάλλευση της εξουσιαστικής θέσεως του κράτους.

δ) η ελευθερία να έχει κανείς ορισμένες γνώμες

Δεύτερη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι η ελευθερία να έχει κανείς ορισμένες γνώμες που δε θα συνεπάγονται δυσμενείς συνέπειες για τον ίδιο. Αυτή τη δεύτερη φάση εννοεί το άρθρο 19 παρ1 του Διεθνούς Συμφώνου (ΟΗΕ) περί ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων του 1966, το οποίο προβλέπει ότι «έκαστος δικαιούται να έχει γνώμες ανενοχλήτως» (“Everyone shall have the right to hold opinions without interference”).

ε) ελευθερία εκφράσεως της γνώμης

Τρίτη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι η ελευθερία εκφράσεως της γνώμης. Δηλαδή δεν αρκεί να έχει κανείς μια γνώμη αλλά να μπορεί να την εξωτερικεύει, γνωστοποιεί στους συνανθρώπους του. Το Σύνταγμα αναφέρει τους εξής τρόπους έκφρασης: την προφορική, την έγγραφη, δια του τύπου, η μορφή της τέχνης και οποιοδήποτε άλλο μέσο. Ακόμη μπορεί να εκφράζεται κανείς και σιωπηρά, με κινήσεις, συμπεριφορές, με την εμφάνιση π.χ. σημαία, στολή, χαιρετισμό κτλ.²³

Η ελευθερία της εκφράσεως κατοχυρώνεται και στο πλαίσιο του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ και υπό την έννοια της ελευθερίας αναζητήσεως, λήψεως, συλλογής και μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών. Επίσης η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) που έχει κυρωθεί και ισχύει με το ν. 2462/1997. Η διάταξη της παρ 2 του άρθρου 19 ορίζει ότι «Κάθε

²² Μά ν ε σ η ς Αρ. Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων και η εφαρμογή της στην πράξη σελ.1(7) «... το ισχύον δίκαιο...ουσιαστικά διασφαλίζει ήδη και την ελευθερία σχηματισμού γνώμης».

²³ Ο Starch, άρθρο 5 παρ1,2 περιθ 21 χαρακτηρίζει όλες αυτές τις εκδηλώσεις ως «εικόνες»

άνθρωπος έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά σε έντυπα, σε κάθε μορφής τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του».

στ) ελευθερία διάδοσης της γνώμης

Τέταρτη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι η ελευθερία διάδοσης της γνώμης. Εδώ ο ιδιώτης δεν αρκείται στην απλή και μόνη έκφραση της γνώμης, αλλά ενδιαφέρονται να την πληροφορηθούν και να την εστεριστούν όσο το δυνατόν περισσότεροι συνάνθρωποι.

ζ) δικαίωμα λήψεως της γνώμης και αντιδράσεως σ' αυτήν

Και καθώς η έκφραση και η διάδοση της γνώμης ανήκουν στο δικαίωμα επικοινωνίας του ατόμου θα ήταν άνευ αντικειμένου χωρίς το αντίστοιχο δικαίωμα λήψεως, (ακροάσεως, αναγνώσεως, θεάσθαι) της γνώμης και θετικής ή αρνητικής σ' αυτήν αντιδράσεως. Έτσι κατοχυρώνεται και η ελευθερία της ακροάσεως. Τέλος μέσα από το Σύνταγμα απορρέει και το δικαίωμα αποσιωπήσεως της γνώμης, όχι μόνο των πεποιθήσεων. Αυτή η αρνητική ελευθερία της γνώμης επιτρέπει στο άτομο να αποσιωπά τη γνώμη του, αλλά όχι τις γνώσεις του.

Γ) Περιορισμοί

α) εφαρμοστέα διάταξη

Το άρθρο 14 παρ 1 περιέχει μια γενική επιφύλαξη νόμου, την υπαγωγή δηλαδή και της εκφράσεως της γνώμης στους γενικούς νομικούς κανόνες συμβιώσεως, με την έννοια ότι ελευθερία της γνώμης δε σημαίνει απαλλαγή από τις δεσμεύσεις των γενικών νόμων. Έτσι δεν περιλαμβάνει π. χ. και την ελευθερία της εξυβρίσεως κ. α. Η ερμηνεία των γενικών αυτών νόμων θα πρέπει να γίνεται εν όψει της ιδιαίτερης σημασίας που έχει η ελευθερία αυτή για μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτή είναι η αποκαλούμενη θεωρία της αμοιβαίας επενέργειας (Wechselwirkungstheorie) που σημαίνει μια συστατική στάθμιση του προστατευόμενου από το ίδιο τα Σύνταγμα αγαθού με την ελευθερία της γνώμης. Αυτό είναι και το νόημα του άρθρου 10 παρ 2 της ΕΣΔΑ.

Θα πρέπει όμως κατά τον περιορισμό της ελευθερίας της γνώμης από το νομοθέτη αλλά και κατά τη προστασία από το δικαστή να παραμένει αδιάφορο το περιεχόμενο της συγκεκριμένης εκφρασθείσας γνώμης.

β) σύγκρουση με άλλα έννομα αγαθά

Όπως το Σύνταγμα την ελευθερία κάθε γνώμης, προστατεύει επίσης και άλλα έννομα αγαθά. Μόνον όπου και στο βαθμό που έκφραση και διάδοση της γνώμης μπορεί να διακινδυνεύσει τα αγαθά αυτά, τίθεται ζήτημα περιορισμού της ελευθερίας της γνώμης. Για τη στάθμιση αυτή θα πρέπει το συγκεκριμένο αγαθό να προστατεύεται με την επιβολή του ίδιου του Συντάγματος κι ακόμη ο περιορισμός αυτής θα πρέπει να αναφέρεται σε καταστάσεις που είναι καθαυτές παράνομες.

γ) χρηστά ήθη

Ιδιαίτερα προβλήματα δημιουργεί ο περιορισμός της ελευθερίας της γνώμης που προκύπτει από τη νομοθετική προστασία ορισμένων αγαθών :των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, του φυσικού και πολιτικού περιβάλλοντος, της τιμής και των λοιπών δικαιωμάτων των άλλων.

3) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η ελευθερία της πληροφορίας είναι στενά συνδεδεμένη με την ελευθερία της γνώμης, και μάλιστα κατά τις διεθνείς συμβάσεις η δεύτερη περιλαμβάνει την πρώτη²⁴.

A) Προλεγόμενα

Πληροφορείται και πληροφορεί κανείς τόσο για γνώμες όσο και για γεγονότα, μπορεί να περιέχει απόψεις ή και ειδήσεις. Η διάκριση δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτη. Νομική βάση της ενεργητικής αλλά και της

---

²⁴ Άρθρο 10παρ 1 ΕΣΔΑ και 19παρ 2 ΔΣΑΠΔ

παθητικής πλευράς της ελευθερίας είναι το άρθρο 14παρ 1 του Συντάγματος και το άρθρο 10παρ 3. η σημασία της ελευθερίας της πληροφορίας δεν μπορεί να τονιστεί αρκετά. Χωρίς αυτήν είναι αδύνατη η λειτουργία της δημοκρατίας γιατί λείπει η ενημέρωση την οποία προϋποθέτει η εύλογη και σώφρων άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών και του ελέγχου των κυβερνώντων.

Β) Περιεχόμενο- ελευθερία του «πληροφορείν» και ελευθερία του «πληροφορείσθαι»

Η ελευθερία της πληροφορίας έχει μια ενεργητική και μια παθητική πλευρά. Η ενεργητική είναι η ελευθερία του «πληροφορείν» άλλους ή το κοινό εν γένει. Σχετικά με την ελευθερία πληροφορήσεως δια του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης θα επανέλθουμε παρακάτω. Στην ενεργητική πλευρά όμως συγκαταλέγονται οι ειδήσεις, ορθές ή εσφαλμένες (δύσκολα γίνεται η διάκριση μεταξύ αυτών) και η διαφήμιση, εμπορική και μη εμπορική. Παθητική πλευρά είναι η ελευθερία του «πληροφορείσθαι», δηλαδή η ελευθερία αναζητήσεως, συλλογής και λήψεως πληροφοριών, με το ενδεχόμενο, αλλά όχι αναγκαίο, σκοπό της περαιτέρω πληροφορήσεως άλλων. Πληροφορία, κατ' αυτήν την έννοια, είναι κάθε αντικείμενο γνώσης, αρκεί να προέρχεται από γενικά προσιτές πηγές πληροφοριών (είναι όσες απευθύνονται στο κοινό, δηλαδή ο τύπος, συμπεριλαμβανομένων και των «εφημερίδων των τοίχων»), η ραδιοτηλεόραση, ο κινηματογράφος, το θέατρο, οι διαλέξεις, εκθέσεις, αφίσες, προκηρύξεις κτλ. Αντίθετα όσα αφορούν τις ιδιωτικές πηγές, ο κάτοχος αποφασίζει αν και σε ποιο βαθμό αυτές είναι προσιτές σε άλλους.

Γ) Φορείς και Περιορισμοί

Φορείς της ελευθερίας είναι οι ίδιοι όπως και στην ελευθερία της γνώμης, δηλαδή «έκαστος». Οι περιορισμοί της ελευθερίας της πληροφορίας μπορούν να θεμελιωθούν κυρίως με την επίκληση της νόμιμης προστασίας του απορρήτου, που είναι ανεξάρτητη από τον τρόπο και τη νομιμότητα αποκτήσεως των απόρρητων στοιχείων. Ειδικές ρυθμίσεις υπάρχουν και για τους περιορισμούς των διαφημίσεων. Η ελευθερία του «πληροφορείσθαι» περιορίζεται με συνταγματικώς θεμιτό καταρχήν τρόπο, κυρίως από την προστασία της αποτελεσματικής

διερευνήσεως εγκλημάτων ή διοικητικών παραβάσεων. Χαρακτηριστικός είναι ο νόμος 1599/1986 (Οι διατάξεις του άρθρου 14 μπορούν να ανασταλούν σε περιπτώσεις εσωτερικού ή εξωτερικού κινδύνου, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Συντάγματος)

6) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η έκφραση και προπάντων η διάδοση της γνώμης γίνεται σήμερα με μεθόδους πολλαπλής αποτυπώσεως του λόγου, του ήχου, της γραφής και της εικόνας. Ακόμη περισσότερο η ραδιοτηλεόραση έχει εξελιχθεί σε καίριο όπλο πολιτικού επηρεασμού των μαζών, προ του οποίου ωχριούν όλες οι παραδοσιακοί μέθοδοι. Γι' αυτό και το ασφαλέστερο κριτήριο πραγματικής δημοκρατικότητας μιας κυβερνήσεως είναι αν επιτρέπει τη λειτουργία μιας ανεξάρτητης και αντικειμενικής ραδιοτηλεοράσεως ή αν, αντιθέτως, έχει μετατρέψει τους κρατικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς σε πειθήνια όργανα του κυβερνώντος κόμματος. Έτσι λοιπόν συμπεραίνουμε ότι η σημασία των μέσων μαζικής επικοινωνίας είναι διπλή. Είναι κεντρική τόσο για την ελευθερία του ατόμου, όσο και για τη λειτουργικότητα της δημοκρατίας. (άρθρο 14παρ 1,2 του Συντάγματος). Ας ξεκινήσουμε όμως από την ελευθερία του τύπου.

7) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

A) Εισαγωγή

α) εξέλιξη και σημασία της ελευθερίας του τύπου

Η ελευθερία του τύπου ολοκληρώθηκε πριν από τριακόσια περίπου χρόνια στη Αγγλία και διακηρύχθηκε στο τέλος του 18^{ου} αιώνα από την αμερικανική και τη γαλλική επανάσταση. Ο Sir William Blackstone (1768-1848) έγραψε ήδη στο 18^ο αιώνα ότι «η ελευθερία του τύπου είναι πράγματι ουσιώδης για τη φύση ενός ελεύθερου κράτους» και ο

Chateaubriand (1748-1836) τόνιζε στις αρχές του επόμενου αιώνα ότι χωρίς την ελευθερία του τύπου «το Σύνταγμα δεν είναι παρά ένα παιχνίδι» διότι «δεν υπάρχει συνταγματική ελευθερία χωρίς ελευθερία τύπου»²⁵.

Ιστορικά η ελευθερία του τύπου σημαίνει κυρίως την ελευθερία του πολιτικού τύπου από τη λογοκρισία και την προηγούμενη διοικητική άδεια. Έτσι έχουμε τη μετάδοση από το φιλελεύθερο ατομικό δικαίωμα (status libertatis) στο δημοκρατικό πολιτικό δικαίωμα του πολίτη (status activus). Παράλληλα με το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου αναπτύχθηκε μια «θεσμική εγγύηση», δηλαδή η συνταγματική κατοχύρωση ενός θεσμού (εδώ του τύπου) όχι για χάρη συγκεκριμένων σε δεδομένο χρόνο φορέων του, αλλά ανεξάρτητα από αυτούς και εν όψει της αποστολής και των σκοπών του θεσμού, που αποτελούν συνταγματικά προστατευόμενο δημόσιο συμφέρον. Έχουμε λοιπόν μια δεύτερη μετατόπιση του κέντρου βάρους : από το ατομικό δικαίωμα στη θεσμική εγγύηση, που ισχύει παράλληλα με το ατομικό δικαίωμα. Θα πρέπει όμως να προσθέσουμε ότι αυτά τα δύο έχουν και μια διαφορά : το ατομικό δικαίωμα δεν είναι απεριόριστο, πάντως όμως στην ουσία του, είναι απαλλαγμένο από νομικά καθήκοντα. Η θεσμική εγγύηση αντιθέτως συσχετίζεται με καθήκοντα και κατευθύνονται προς ορισμένους σκοπούς.

β) η ελευθερία του τύπου ως ατομικό δικαίωμα και στοιχείο της δημοκρατίας. Προνόμια και περιορισμού

Για το Σύνταγμα μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας, όπως η χώρα μας, ο τύπος, δηλ. κάθε έντυπο, είναι όργανο εκφράσεως γνώμης και ασκήσεως οικονομικής και επαγγελματικής δραστηριότητας ορισμένων προσώπων ως φορέων των αντίστοιχων δικαιωμάτων. Ακόμη ο τύπος είναι στοιχείο απαραίτητο της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων αφενός και της δημοσιότητας του πολιτικού βίου αφετέρου, χωρίς τα οποία δε νοείται φιλελεύθερη δημοκρατία.

Τα προνόμια του τύπου είναι σύμφωνα με το Σύνταγμα μόνο εφόσον και στο μέτρο που εξυπηρετούν κυρίως και αμέσως τη δημοκρατική λειτουργία του τύπου. Ειδικοί περιορισμοί του τύπου είναι επιτρεπτοί μόνο στο μέτρο που προβλέπονται από το Σύνταγμα, δεν προσβάλλουν τον πυρήνα της ελευθερίας του τύπου και δεν υπερβαίνουν τα όρια του αναγκαίου, πρόσφορου και εύλογου (άρθρο 14παρ 3 του Συντάγματος). Κι έπειτα τόσο τα προνόμια όσο και οι περιορισμοί του

---

²⁵ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα σελ456

τύπου οφείλουν να επιβάλλονται και εφαρμόζονται μόνο βάσει τυπικών κριτηρίων.

B) Περιεχόμενο

α) έννοια του τύπου και των εντύπων

Ας δώσουμε την έννοια του τύπου και των εντύπων καθώς και την έννοια της ελευθερίας του τύπου. Τύπος κατά την έννοια του άρθρου 14παρ 2εδ 1 του Συντάγματος περιλαμβάνει όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Αντιθέτως «τύπος» κατά την παράγραφο 1 του παραπάνω άρθρου, σημαίνει κάθε μέθοδο εκτύπωσης του λόγου, της γραφής ή της εικόνας, ανεξάρτητα από το σκοπό της διαδόσεως.

β) έννοια της ελευθερίας του τύπου

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει ιδίως :

- α) την ελευθερία της σε οποιονδήποτε χρόνο, τόπο, σχήμα, με οποιονδήποτε νόμιμο τίτλο, σε οποιονδήποτε τόπο και αριθμό εκδόσεως, συντάξεως, εκτύπωσης, κυκλοφορίας και εν γένει διαδόσεως εντύπων στο εσωτερικό και εξωτερικό
- β) την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας επιχειρήσεως τύπου με οποιαδήποτε μορφή ιδιωτικού δικαίου. Την ελευθερία επιλογής και προμήθειας από οποιονδήποτε των αναγκαίων μηχανημάτων, του τυπογραφικού χαρτιού και λοιπού υλικού
- γ) την ελευθερία της με νόμιμο τρόπο συλλογής πληροφοριών και φωτογραφιών, ηχητικών ή άλλων στοιχείων από το εσωτερικό ή εξωτερικό, καθώς και την ελευθερία επιλογής πηγής πληροφοριών
- δ) την ελευθερία της σε κάθε χρόνο και με κάθε τρόπο δημοσιεύσεως ειδήσεων, σχολίων, γενικής ή ειδικής ύλης, αγγελιών ή διαφημίσεων
- ε) την ελευθερία εκλογής και ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και άλλων συναφών προς τον τύπο επαγγελμάτων
- στ) την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας προαιρετικών, ισότιμων και απαλλαγμένων από κάθε κρατική ανάμιξη δημοσιογραφικών ή άλλων συναφών προς τον τύπο οργανώσεων.

Γ) Φορείς

Φορείς ή υποκείμενα της ελευθερίας του τύπου είναι μόνο ιδιώτες, όσοι κατ' επάγγελμα ή παρεπιτόντως οποιαδήποτε δραστηριότητα του τύπου και οι αγοραστές και αναγνώστες των εντύπων, καθώς και οι ανήλικοι. Η προστασία του ιδιώτη ισχύει έναντι του κράτους και άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας, δεν ισχύουν όμως μεταξύ ιδιωτών, συνεπώς δεν αναπτύσσουν άμεση τριτενέργεια. Στις σχέσεις αυτές εφαρμόζονται οι διατάξεις ιδιωτικού δικαίου.

Δ) Περιορισμοί

Σχετικά τώρα με τους περιορισμούς που υπόκειται η ελευθερία του τύπου, αυτή προκύπτει από την ανάγκη για προστασία διάφορων εννόμων αγαθών, τα οποία επίσης διασφαλίζονται από το Σύνταγμα. Ο περιορισμός αυτός όμως θα πρέπει να περιορίζεται στα όρια που δε θα θίγεται ο πυρήνας της ελευθερίας του τύπου.

Οι περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου είναι γενικοί και ειδικοί. Γενικοί περιορισμοί είναι εκείνοι στους οποίους υπάγεται κάθε έκφραση και διάδοση γνώμης ή πληροφορίας με οποιονδήποτε τρόπο (άρθρο 14παρ 1 του Συντάγματος). Με άλλα λόγια ο τύπος δεν είναι *legibus solutus*. Σε καμία περίπτωση ο πολίτης δεν απαλλάσσεται από τους γενικούς νόμους της χώρας, δηλαδή η ανωτέρω διάταξη περιέχει μια γενική επιφύλαξη νόμου. Έτσι π. χ. η ελευθερία του τύπου δεν περιλαμβάνει και την ελευθερία της δια τύπου εξυβρίσεως ή συκοφαντήσεως, ή της αποκαλύψεως νομίμως προστατευόμενων απορρήτων²⁶.

---

²⁶ βλ π. χ. ΟΛΑΠ 794/1976

8) ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

A) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) η αυξανόμενη σημασία της ραδιοτηλεόρασης

Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση είναι, συγκρινόμενες με τον τύπο, πρόσφατα μέσα μαζικής ενημερώσεως. Η ανάπτυξή τους όμως ήταν ταυτόχρονη και εκτεταμένη. Η ραδιοτηλεόραση κατήργησε τα εθνικά σύνορα πληροφόρησεως και ψυχαγωγίας.

Η ραδιοφωνία με το πέρασμα του χρόνου ξεπεράστηκε, χωρίς όμως να παραμεριστεί από τη νεώτερή της τηλεόραση. Το νέο αυτό μέσο μαζικής επικοινωνίας διαδόθηκε σχεδόν παντού και η δύναμή του ως μέσον πολιτικής και πολιτιστικής επικοινωνίας και επηρεασμού, καθώς και διαφημιστικού οργάνου, αυξήθηκε ανάλογα και γεωμετρικά. Η «μικρή οθόνη» αποτελεί για μεγάλο μέρος του πληθυσμού το κύριο μέσο και φίλτρο προσβάσεως στον εξωτερικό κόσμο και τα προβλήματά του, αλλά και αποδράσεώς του από τα δικά του. Η έμμεση τηλεοπτική εμπειρία υπερσκελίζει την άμεση εμπειρία της ζωής.

B) Η «ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης» και ο έλεγχος στον οποίο υπόκειται η ραδιοτηλεόραση

Προχωρώντας λίγο παραπέρα θα σχολιάσουμε την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης, αφού αποτελεί βασικό –αν όχι το βασικότερο- μέσο δια του οποίου εκφράζεται (δίνεται βήμα) στη σάτιρα. Εν αντιθέσει με τον τύπο, το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει την «ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης», ούτε από την υποκειμενική, ούτε από τη θεσμική της μορφή. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση τελούν υπό τον άμεσο έλεγχο του κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 15απρ2 και εξαιρούνται κατά την παράγραφο 1 του ίδιου άρθρου από τις προστατευτικές του τύπου διατάξεις, όπως η απαγόρευση της λογοκρισίας. Προκύπτει έτσι ανάγκη ερμηνείας της έκφρασης «άμεσος έλεγχος του κράτους»²⁷.

Αρχικά πρέπει να πούμε ότι η συνταγματική επιταγή του άμεσου κρατικού ελέγχου δε νοείται ως αντικειμενική στην αμεροληψία της

²⁷ βλ. ΣΤΕ 5047/87 (Ολ), και Αλιβιζάτος Ν. Κράτος και Ραδιοτηλεόραση σελ.21επ.

τηλεοράσεως, αλλά ως εγγύηση της αμεροληψίας αυτής. (άρθρο 15παρ 2 του Συντάγματος). Ο άμεσος κρατικός έλεγχος δεν είναι δηλαδή ασυμβίβαστος με την οργάνωση της ραδιοτηλεόρασης κατά τρόπο εγγυώμενο την αντικειμενικότητά της, αλλ' αντιθέτως πρέπει να αποτελεί σπουδαίο παράγοντα και εγγυητή αυτής της αντικειμενικότητας.

Γ) Σκοπός της ραδιοτηλεόρασης

Σκοπός της ραδιοτηλεόρασης κατά το Σύνταγμα είναι η μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, χωρίς να αποκλείεται βέβαια εκπομπές άλλου περιεχομένου π. χ. επιστημονικού, διαφημιστικού κτλ

Δ) Η αντικειμενικότητα της ραδιοτηλεόρασης

Το Σύνταγμα επιβάλλει «την αντικειμενική και επί ίσοις όροις μετάδοση» των διαφόρων εκπομπών, ανεξαρτήτως της μορφής οργανώσεως και του φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού) της ραδιοτηλεόρασης. Η αντικειμενικότητα έχει τριπλή σημασία : α) πληρότητα, β) ορθότητα και γ) αμεροληψία. Ακόμη όσον αφορά την ίση μεταχείριση, σχετικά με τη μετάδοση πληροφοριών, ειδήσεων αλλά και προϊόντων λόγου και τέχνης, αυτό σημαίνει τα εξής : 1) απαγορεύεται η μονοπώληση της ραδιοτηλεόρασης υπέρ ορισμένων ομάδων, ιδεών ή συμφερόντων ή τη δυσανάλογη προβολή τους, 2) απαγορεύεται ο αποκλεισμός ή συστατικός αποκλεισμός από τη ραδιοτηλεόραση των διάφορων πολιτικών ή πολιτιστικών μειονοτήτων και 3) η επιταγή της ίσης μεταχείρισης αποκτά νόημα με τη συνάρτησή της με τη δημοκρατική αρχή, και μάλιστα τόσο την κυριαρχία της πλειοψηφίας, όσο και την εγγύηση της ελευθερίας και αποδοτικότητας της μειοψηφίας, καθώς και τη διασφάλιση του πλουραλισμού των ομάδων, ιδεών και συμφερόντων.

Η εφαρμογή των αρχών της αντικειμενικότητας και της ίσης μεταχείρισης δεν πρέπει, κατά το Σύνταγμα, να γίνει εις βάρος της «ποιοτικής στάθμησης» των εκπομπών όπως την επιβάλλουν η «κοινωνική αποστολή» της ραδιοτηλεόρασης και η «πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας». Τη διασφάλιση της ποιοτικής αυτής στάθμης

αναθέτει το Σύνταγμα στον κρατικό έλεγχο, τον οποίο ασκεί κατά το νόμο 1866/1989 το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.

Ε) Η ελευθερία του “πληροφορείν” και του “πληροφορείσθαι” δια της ραδιοτηλεόρασεως

Σύμφωνα με το ΣτΕ 5040/87(Ολ) «το Σύνταγμα δε θεσπίζει ατομικό δικαίωμα ιδρύσεως ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού, αλλ’ αφήνει τη διαμόρφωσή του εις τον κοινόν νομοθέτη, ο οποίος εις την ρύθμισην του θέματος αυτού τελεί υπό τους όρους και περιορισμούς της παραγράφου 2 του άρθρου 15 του Συντάγματος». Άλλωστε πουθενά δεν αναγνωρίζεται «ελευθερία ραδιοτηλεόρασης» ανάλογη με την ελευθερία του τύπου. Η διαπίστωση αυτή ισχύει όσον αφορά την «ενεργό» πλευρά της ραδιοτηλεόρασης. Αντιθέτως, η «παθητική» πλευρά, δηλαδή η λήψη ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος και η απαραίτητη γι’ αυτήν την προμήθεια συσκευής δεν παρουσιάζει τόσες και τέτοιες οικονομικές διαφορές έναντι της αγοράς εφημερίδας, ώστε να επιβάλλεται η διάφορη μεταχείριση. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα του πληροφορησθαι δια της ραδιοτηλεόρασεως είναι δικαίωμα παράλληλο προς το δικαίωμα του πληροφορησθαι δια του τύπου. Η ελευθερία του πληροφορησθαι προστατεύεται και από το άρθρο 10παρ 1εδ 2 της ΕΣΔΑ.

Η ελευθερία του πληροφορησθαι δια της ραδιοτηλεόρασης σημαίνει την ελευθερία της προμήθειας και χρησιμοποίησεως ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής συσκευής και προμήθειας και εγκαταστάσεως της κατάλληλης κεραίας. Στην ελευθερία αυτή δεν αντίκειται η υποχρέωση καταβολής συνδρομής ή έστω και η ιδιαίτερη φορολογία εφόσον και οι δύο αυτές δεν υπερβαίνουν ορισμένα άκρα εύλογα όρια και δεν καθορίζονται τόσο υψηλές ώστε να αποκλείουν τις εισοδηματικά κατώτερες τάξεις από την κατοχή ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών συσκευών.

Η ελευθερία του πληροφορησθαι δια της ραδιοτηλεόρασεως δεν περιλαμβάνει και υποκειμενική αξίωση πλήρους και αντικειμενικής ειδησεογραφίας ή σχολιασμού δια της ραδιοτηλεόρασεως, όπως και η ελευθερία του πληροφορησθαι εν γένει δεν περιλαμβάνει παρόμοια αξίωση έναντι του τύπου : η ελευθερία του τύπου σημαίνει μεταξύ άλλων και την ελευθερία του ατόμου να προμηθευθεί και να διαβάσει την εφημερίδα της αρεσκείας του, δηλαδή την ελευθερία να πληροφορηθεί, αλλά όχι και την αξίωση συγκεκριμένης ή αμερόληπτης ή ουδέτερης

πληροφορίας. Κι αν ακόμη η πολυμέρεια της πληροφορίας δεν εξασφαλίζεται με το πολυάριθμο των εφημερίδων, η ελευθερία του πληροφωρείσθαι, που σημαίνει το ατομικό δικαίωμα (status negativus) του αναγνώστη για κρατικώς ακόλλητη προμήθεια και ανάγνωση της εφημερίδας της αρεσκείας τους, δε θα μπορούσε, χωρίς την αντιστροφή της ουσίας της, να κατανοηθεί ως υποκειμενική αξίωση έναντι του τύπου (status positivus) . Αυτό ισχύει mutatis mutandis και για τη ραδιοτηλεόραση.

II ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

2) ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

A) Εισαγωγή

α) κατοχύρωση

Για πρώτη φορά το Σύνταγμα προστατεύει ρητά την αξία και αξιοπρέπεια του ανθρώπου στο άρθρο 2παρ 1 «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Ακόμη κατά το άρθρο 7παρ 2 «τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως ορίζει ο νόμος». Τέλος κατά το άρθρο 106παρ 2 «η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας». (Μιλώντας ειδικά για το πρώτο άρθρο, θα πρέπει να πούμε ότι το άρθρο 2 δεν αναφέρεται όπως τα επόμενα στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα μόνο, αλλά ανήκει στις διατάξεις που αφορούν τη μορφή του πολιτεύματος. Άρα το άρθρο αυτό αποτελεί θεμελιώδη αρχή για τη συνολική συνταγματική τάξη της χώρας).

Ακόμη όπως σωστά επισημάνθηκε «η ανθρώπινη αξιοπρέπεια κυρίως στην κοινωνική σύσταση της ανθρώπινης φύσεως και δεν αποδίδει το ευρύτερο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας»²⁸.

β) νομική δεσμευτικότητα - επικουρικότητα

Η διάταξη του άρθρου 2παρ 1 δεν είναι απλώς «κατευθυντήρια». Αντίθετα πρόκειται για νομικά πλήρως δεσμευτική διάταξη, η οποία βέβαια λόγω της γενικότητάς της, εφαρμόζεται επικουρικά μόνο έναντι των ειδικών ειδικών διατάξεων που κατοχυρώνουν τα διάφορα ατομικά δικαιώματα, στις περιπτώσεις δηλαδή που δεν καλύπτονται από τις ειδικές διατάξεις. Επιπλέον η συγκεκριμένη διάταξη περιέχει ερμηνευτικό κανόνα για τον εφαρμοστή του Συντάγματος, αλλά και του όλου δικαίου²⁹. Κι αυτό γιατί η αξία του ανθρώπου και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αποτελούν την υπέρτατη αξία σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι η διάταξη του άρθρου 2παρ 1,2 έχει υπέρτερη τυπική ισχύ από εκείνη οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διάταξης, αλλά ότι το Σύνταγμα και μάλιστα η μορφή του πολιτεύματος της χώρας διέπονται από το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Και η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας πρέπει να νοείται και να ερμηνεύεται υπό το φως του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου –αλλιώς ανοίγει ο βραχύς και ολισθηρός δρόμος προς τον ολοκληρωτισμό. Γιατί η λαϊκή κυριαρχία εις βάρος των ατομικών δικαιωμάτων εκφυλίζεται γρήγορα στην εκμετάλλευση του λαού από τους ηγέτες του, που επικαλούνται τα συμφέροντα του λαού εννοώντας τα δικά τους και εκείνα της «νομικαλτούρας» όπως έδειξε με περισσή σαφήνεια ή εξέλιξη του «υπαρκτού σοσιαλισμού» της Ανατολικής Ευρώπης μέχρι την κατάρρευσή του το 1989. Ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου παραμένει το ύστατο κριτήριο της πραγματικής δημοκρατίας.

γ) υποχρέωση της πολιτείας – δικαίωμα του ανθρώπου

Το Σύνταγμα διακηρύσσει ρητώς το απαραβίαστο της αξίας του ανθρώπου αλλά, προϋποθέτοντας τη διακήρυξη αυτή, ορίζει απευθείας την έννομη συνέπειά της, δηλαδή την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας να σέβεται και να προστατεύει την αξία του ανθρώπου.

²⁸ Δημητρόπουλος Ανδρ. Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα σελ.123/4 (υποσ. 11)

²⁹ Μάνησης Αρ. Ατομικές Ελευθερίες σελ 111

Πρόκειται για μια από τις λίγες περιπτώσεις που το Σύνταγμα επιβάλλει ρητά όχι απλώς όρια, αλλά υποχρεώσεις στο κράτος. Οι υποχρεώσεις αυτές αφορούν τη λήψη των αναγκαίων νομοθετικών και κανονιστικών μέτρων, καθώς και την επίδειξη συμπεριφοράς των διοικητικών οργάνων που σέβονται και προστατεύουν την αξία του ανθρώπου. Η πολιτεία υποχρεούται όχι μόνο να σέβεται η ίδια, αλλά και να προστατεύει την αξία του ανθρώπου, όταν αυτός απειλείται ή προσβάλλεται από άλλους. Επομένως αφορά τόσο τις προσβολές από κρατικά όργανα όπως και από ιδιώτες.

B) Περιεχόμενο

Η «αξία του ανθρώπου» την οποία υποχρεούται κατά το Σύνταγμα να σέβεται και να προστατεύει η πολιτεία, είναι ο απαραβίαστος εκείνος πυρήνας της προσωπικότητας του ανθρώπου ως φυσικού υποκειμένου δικαίου που διακρίνει τον άνθρωπο αφενός από τα άλογα όντα και αφετέρου από τα αντικείμενα του δικαίου.

Πράγματι η «αξία του ανθρώπου» συνεπάγεται την αναγνώρισή του από το δίκαιο ως «υποκείμενο δικαίου», ως φορέα δηλαδή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, όπως ρητά ορίζει την ικανότητα δικαίου το άρθρο 34 ΑΚ. Δεδομένου πάντως ότι όλες περίπου οι πλευρές της προσωπικότητας και ζωής του ανθρώπου προστατεύονται ως ατομικά δικαιώματα σε ειδικές διατάξεις του Συντάγματος, το νομικά σημαντικό περιεχόμενο της διατάξεως του άρθρου 2παρ1 μπορεί να προσδιοριστεί λιγότερο θετικά και περισσότερο αρνητικά, μέσω των προσβολών που δεν καλύπτονται από καμία από τις ειδικές διατάξεις.

Γ) Φορείς

Φανερό είναι λοιπόν, εφόσον από το Σύνταγμα κατοχυρώνεται και προστατεύεται η αξία του ανθρώπου και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ότι φορείς των αντίστοιχων δικαιωμάτων μπορεί να είναι μόνο φυσικά και όχι νομικά πρόσωπα.

Η προστασία αρχίζει ήδη πριν από τη γέννηση και αφορά και το κυοφορούμενο. Τελειώνει πάντως με το θάνατο του προσώπου, αν και

περιλαμβάνει τη σύμφωνη με τη θέληση του θανόντος ή τους κρατούντες κανόνες ταφής ή καύσης του σωρού.

Δικαιούχοι είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε διάκριση, επομένως τόσο οι ημεδαποί όσοι και οι αλλοδαποί και οι ανιθαγενείς. Και στις περιπτώσεις επομένως που αλλοδαποί δεν είναι φορείς ενός ειδικού ατομικού δικαιώματος, η θεμιτή καταρχήν επέμβαση δεν μπορεί να προσχωρήσει σε βαθμό που να προσβάλλει την ανθρώπινη αξία του αλλοδαπού. Αυτό ισχύει και στις περιπτώσεις που ο νόμος και το ίδιο το Σύνταγμα προστατεύουν τους αλλοδαπούς υπό τον όρο της αμοιβαιότητας (π. χ. άρθρο 28παρ 1εδ2 του Συντάγματος).

Δ) Περιορισμοί

Η κατοχύρωση της αξίας του ανθρώπου είναι απαραβίαστη. Δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό και σε καμία επιφύλαξη νόμου, ούτε επιτρέπει εξαιρέσεις στο πλαίσιο ειδικών εξουσιαστικών σχέσεων. Η διάταξη του άρθρου 2παρ 1 δεν υπόκειται σε αναθεώρηση (άρθρο 110παρ 1 του Συντάγματος) ούτε ανήκει σε εκείνες των οποίων η ισχύς μπορεί να ανασταλεί κατά το άρθρο 48παρ1. Η αξία του ανθρώπου αποτελεί αντιθέτως το άκρο όριο οποιουδήποτε περιορισμού ατομικού δικαιώματος που επιτρέπει εκάστοτε το Σύνταγμα, είτε αυτός αναφέρεται στο περιεχόμενο είτε στους φορείς του δικαιώματος.

Ακριβώς πάντως γιατί το απαραβίαστο της αξίας του ανθρώπου αφορά τον πυρήνα της ανθρώπινης προσωπικότητας, νομικά σημαντικές και απαγορευμένες είναι κατά λογική ανάγκη μόνο σοβαρές προσβολές στην ύπαρξη και δράση του ανθρώπου, γιατί μόνο αυτές μπορούν εννοιολογικά να θίξουν αυτήν την ίδια την αξία του.

3) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Α) Προλεγόμενα

Εκτός από τις ειδικές διατάξεις για την προστασία των επιμέρους ελευθεριών το Σύνταγμα περιέχει μια γενική κατοχύρωση της

αναπτύξεως της προσωπικότητας. Κατά το άρθρο 5παρ 1 «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει ελεύθερα στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζεται το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

B) Περιεχόμενο

α) επικουρική εφαρμογή

Η διάταξη του άρθρου 5παρ 1 έχει επικουρική εφαρμογή. Δηλαδή εφαρμόζεται μόνον όπου το Σύνταγμα δεν περιέχει ειδικές διατάξεις. Η ταυτόχρονη επίκλησή της μαζί με ειδικές συνταγματικές διατάξεις είναι ερμηνευτικά περιττή και επομένως εσφαλμένη³⁰.

Η κατά το παραπάνω άρθρο κατοχύρωση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, σε συνδυασμό με την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια του ανθρώπου³¹, προστατεύουν πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας που δεν αναφέρονται στις ειδικότερες εγγυήσεις των ατομικών δικαιωμάτων (γενικό δικαίωμα προσωπικότητας).

β) ανάπτυξη της προσωπικότητας

Το αυτό άρθρο, δηλαδή το άρθρο 5παρ 1, κατοχυρώνει το δικαίωμα του καθενός να αναπτύσσεται ως άνθρωπος. Η αναφορά στην «ανάπτυξη της προσωπικότητας» δε σημαίνει ότι το Σύνταγμα προστατεύει μόνο εξυψωμένες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής ή μόνον όσους είναι «προσωπικότητες». Ούτε προστατεύει το Σύνταγμα μόνον την «ανάπτυξη» της προσωπικότητας με την έννοια της προαγωγής ή βελτίωσης της προσωπικότητας. Προσωπικότητα εδώ είναι απλώς η ιδιότητα του ανθρώπου ως προσώπου, ως ελέγχου δηλαδή και εξατομικευμένου όντος. Η «ανάπτυξη της προσωπικότητας» κατά το άρθρο 5παρ 1 δεν αποτελεί επομένως ηθική κατηγορία ούτε έχει σχέση με την αγωγή ή την παιδεία και τους σκοπούς της, που ορίζει το Σύνταγμα στο άρθρο 16παρ 2.

Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 5παρ 1 δεν περιορίζεται στην αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας του ανθρώπου, την ιδιότητά

³⁰ Μά ν ε σ η ς Αρ. Ατομικές Ελευθερίες σελ 119 (αποδίδει διαφορετική έννοια στη λέξη επικουρική)

³¹ Άρθρα 2παρ 1, 7παρ 2, 106παρ 2 του Συντάγματος.

του δηλαδή ως «υποκειμένου δικαίου», ως φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η αναγνώριση αυτή εμπεριέχεται στη συνταγματική προστασία της αξίας του ανθρώπου, καθώς και του άρθρου 34 του ΑΚ, και αποτελείτο θεμέλιο του ισχύοντος δικαιοκούς συστήματος³².

Το άρθρο 5παρ 1 δεν αναφέρεται άλλωστε στην υπόσταση της προσωπικότητας, την οποία άλλωστε προϋποθέτει –αλλά στην ανάπτυξη της και μάλιστα με τη συμμετοχής της στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Η διάταξη αυτή όμως περιορίζεται στην κατοχύρωση της ελευθερίας του ατόμου και όχι στην καθιέρωση της κρατικής υποχρέωσης προς παροχή, όπως άλλες συνταγματικές διατάξεις π. χ. το άρθρο 16παρ 4 περί δωρεάν παιδείας και ενισχύσεων των σπουδαστών.

Συμπληρωματικά, το άρθρο 5παρ1 κατοχυρώνει τη γενική ελευθερία της συμμετοχής στη ζωή της χώρας. Με την ελευθερία αυτή είναι ασυμβίβαστα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που την παρακωλύουν. Δηλαδή το άρθρο αυτό κατοχυρώνει τη γενική ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας, χωρίς να θεσπίζει συγχρόνως μια γενική αξίωση, που θα είχε άλλωστε αμφίβολη πρακτική αξία.

Γ) Φορείς

Η ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας αναφέρεται βέβαια κατά κύριο λόγο στα φυσικά πρόσωπα, σε πολλές περιπτώσεις άλλωστε είναι νοητή μόνο σε συσχετισμό μ' αυτά. Ο άνθρωπος όμως αναπτύσσει την προσωπικότητά του και συμμετέχει στη ζωή της χώρας και συνιστώντας νομικά πρόσωπα και συμμετέχοντας σ' αυτά. Άρα το δικαίωμα του άρθρου 5παρ 1 μπορεί να έχει ως φορείς και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Αντίθετα τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δεν είναι υποκείμενα του δικαιώματος, αλλά μόνο φορείς αρμοδιοτήτων.

Υποκείμενο του δικαιώματος είναι «έκαστος» επομένως και οι αλλοδαποί και οι ανιθαγενείς.

---

³² Μά ν ε σ η ς Αρ. Ατομικές Ελευθερίες σελ118

Δ) Περιορισμοί

Το δικαίωμα του άρθρου 5παρ 1 τελεί υπό τριπλό περιορισμό : ότι αυτός που το ασκεί «δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν περιορίζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

α) τα δικαιώματα των άλλων

«Δικαιώματα των άλλων» είναι πρώτον τα ατομικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος του άρθρου 5παρ 1. Είναι επομένως σύμφωνοι από το Σύνταγμα οι νόμοι που περιορίζουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού, ώστε να είναι δυνατή η σύγχρονη άσκησή του από όλους.

«Δικαιώματα άλλων» είναι όμως και όλα τα ιδιωτικά δικαιώματα, είτε προκύπτουν από το νόμο, είτε από σύμβαση, αρκεί να μη θεσπίζονται ειδικώς για να ματαιώσουν ή περικόψουν την άσκηση του δικαιώματος του άρθρου 5παρ 1 από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο. Το δικαίωμα του άρθρου αυτού περιορίζεται πάντως μόνο από δικαιώματα και όχι από απλά συμφέροντα των άλλων που δεν προστατεύονται ειδικώς από το δίκαιο.

β) το Σύνταγμα

Το Σύνταγμα όμως μπορεί να περιορίσει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας ενός ατόμου και με τις «θεσμικές» ή οργανωτικές του διατάξεις. Στις συνταγματικές διατάξεις ανήκουν και οι γενικές αρχές που, αν και δεν είναι πάντοτε ρητά διατυπωμένες στο κείμενο του Συντάγματος, προκύπτουν όμως εμμέσως πλην σαφώς από αυτό. Μια τέτοια αρχή είναι προπάντων η αρχή της αναλογικότητας από την οποία απορρέουν όρια στους περιορισμούς της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

γ) χρηστά ήθη

Το δικαίωμα του άρθρου 5παρ 1 περιορίζεται από τα «χρηστά ήθη», τα οποία δεν επιτρέπεται να παραβιάζει. Το Σύνταγμα προβλέπει τα χρηστά ήθη και ως όριο της ελευθερίας της λατρείας και της δημοσιότητας των δικαστικών συνεδριάσεων (Άρθρα 13παρ 2εδ 2 και

93παρ 2 του συντάγματος). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν πρόκειται για προσυνταγματικό ή υπερσυνταγματικό δίκαιο, αλλά για ηθικές αντιλήψεις που προσδιορίζουν οι εκάστοτε ισχύοντες νόμοι (κυρίως ποινικοί), μέσα όμως στα όρια του Συντάγματος. Πρόκειται δηλαδή για επιφύλαξη νόμου. Στα χρηστά ήθη δεν προσκρούουν κέντρα γυμνιστών, αλλά θα σε προσέκρουε ο «γάμος» μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλλου.

Ε) Προστασία της προσωπικότητας

Η προστασία της προσωπικότητας αποτελεί μέσο δια φύλαξης της ακεραιότητας του ατόμου από τους πολυποίκιλους κινδύνους της κοινωνικής συμβίωσης³³. Η ποσοτική και, κυρίως, η ποιοτική επίταση των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται ατομικά κάθε άνθρωπος, η συσσώρευση των ανθρώπων στα αστικά και βιομηχανικά κέντρα, η προϊούσα αποδυνάμωση των εξωδικαιικών κανόνων της ηθικής και των ηθών, σε συνδυασμό με την επέκταση των ανταγωνιστικών τάσεων, επιβάλλουν τον εξοπλισμό του προσώπου με ισχυρά μέσα άμυνας³⁴.

α) σύγκρουση της ελευθερίας του τύπου με την αξία του ανθρώπου

Οι μεταβολές αυτές είχαν αντίκτυπο στις σχέσεις ανάμεσα σε δύο συνταγματικά κατοχυρωμένες αξίες : την ελευθερία του τύπου – άρα και γενικώς των ΜΜΕ – και την αξία του ανθρώπου. Είναι αμφίβολο αν υπάρχει εκδήλωση της ζωής που να μην έρχεται σε επαφή με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : πολιτική, οικονομία, τέχνες, επιστήμη, θρησκεία, αθλητισμός, κοινωνική ζωή, εγκλήματα, δημόσια επικοινωνία και διαφήμιση αποτελούν τομείς για τους οποίους τα ΜΜΕ μεταδίδουν ειδήσεις και εκφέρουν γνώμες και κρίσεις. Στη δημοσιότητα έρχονται όχι μόνο πολιτικά γεγονότα αλλά κάθε συμβάν για το οποίο υπάρχει ενδιαφέρον κοινωνικού συνόλου ή μερίδας του, το οποίο καλούνται να καλύψουν τα ΜΜΕ μέσω της διάδοσης ειδήσεων, κρίσεων, πληροφοριών και εικόνων.

---

³³ Müller Die Grundrechte der Verfassung und Personlinsschutz des Privatrechts σελ 5

³⁴ Coing Ehrenschtz und Presserecht σελ.3 επ.

ΣΤ) Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας

Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η ελευθερία του τύπου εισχωρούν στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου μέσω «πυλών εισόδου» ή «σημείων εισβολής», όπως είναι κυρίως οι γενικές ρήτρες και οι αόριστες νομικές έννοιες του ιδιωτικού δικαίου, οι οποίες είναι επιδεκτικές ερμηνείας και έχουν ανάγκη πληρώσεως από τις αρχές που καθιερώνουν τα ατομικά δικαιώματα³⁵. Με την πλήρωση και ερμηνεία των παραπάνω διατάξεων διατάξεων, τα ατομικά δικαιώματα μεταλλάσσονται σε έννομα αγαθά του ιδιωτικού δικαίου, και εντάσσονται με αυξημένη τυπική ισχύ στις συγκεκριμένες διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου (έμμεση τριτενέργεια). Ειδικότερα, η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5παρ 1 του Συντάγματος), όπως και οι συνταγματικές αρχές των άρθρων 2παρ 1 (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου), 7παρ 2(απαγόρευση προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας), 9παρ 1(προστασία του ασύλου και της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 19(απαραβίαστο του απορρήτου των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας) επενεργούν άμεσα στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου μέσω του πλέγματος των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας και, κυρίως, μέσω της ΑΚ 57, κατοχυρώνοντας με συνταγματική ισχύ την προστασία των αγαθών της προσωπικότητας.

Έπειτα από διάφορες επιρροές, όπως από το γαλλικό αστικό κώδικα του 1804, κι έπειτα από πολλές αναφορές και τροποποιήσεις, όπως αυτές του 1968-69(αναφορά στον Υπουργό Δικαιοσύνης) και την τροποποίηση του άρθρου 9παρ 2 του code civil τον Ιούλιο του 1970, εφεξής αναγνωρίζεται δικαίωμα βάσει του οποίου νομιμοποιείται ο φορέας να αξιώσει σεβασμό του ιδιωτικού του βίου, ανεξάρτητα από την πρόκληση ηθικής ή περιουσιακής ζημίας. Στο δικαίωμα περιλαμβάνεται και η εικόνα του προσώπου. Εν προκειμένω στο γαλλικό δίκαιο το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση έρχεται σε δεύτερη μοίρα – σε αντίθεση με το ελληνικό και το γερμανικό δίκαιο – σε σχέση με το προστατευόμενο έννομο συμφέρον του προσώπου για κατοχύρωση του απορρήτου του ιδιωτικού βίου.

Στην προστασία του προσώπου συμπεριλαμβάνεται όλες οι εκφάνσεις της προσωπικότητας, το όνομα, η εικόνα, ο ιδιωτικός βίος κτλ που καλύπτονται όχι μόνον με τις αξιώσεις άρσεως και παραλείψεως αλλά και μέσω της αδικοπρακτικής ευθύνης του προσβολέα. Σε επίπεδο

³⁵ Κ α ρ α κ ω σ τ α α ς Γ. Προσωπικότητα και Τύπος σελ.26

νομολογίας διαφαίνεται η τάση περιορισμού της ελευθερίας του τύπου, οσάκις η τελευταία συγκρούεται με την προσωπικότητα.

Οι αξιώσεις που εξοπλίζουν το δικαίωμα της προσωπικότητας συνίστανται στην άρση, παράληψη, επανόρθωση και αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας. Η ηθική αποκαθίσταται στο πλαίσιο της ηθικής ρυθμίσεως της παραγράφου 6 του νόμου περί ΜΜΕ. Οι αξιώσεις άρσεως και παραλήψεως δεν προϋποθέτουν υπαιτιότητα, ενώ η αποζημιωτική ευθύνη είναι υποκειμενική.

Η επέμβαση στα προστατευόμενα αγαθά της προσωπικότητας λόγω του απόλυτου χαρακτήρα τους, ενδεικνύει την παρανομία, εκτός εάν λόγοι καταστάσεως ανάγκης επιβάλλουν στάθμιση συμφερόντων, όπως π. χ. σε περίπτωση συγκρούσεως της τιμής με την ελευθερία εκφράσεως της γνώμης.

Στη στάθμιση των αγαθών προσωπικότητα και ελευθερία των ΜΜΕ σημαντικό ρόλο παίζουν και οι συναλλακτικές υποχρεώσεις των ΜΜΕ που απορρέουν από τους σχετικούς κώδικες δεοντολογίας, τις γενικές ρήτρες και τις ειδικές ρυθμίσεις του νόμου περί ΜΜΕ.

Ζ) Περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας

Το ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα διατυπώνεται στη γενική ρήτρα της ΑΚ 57, μέσω της οποίας αναγνωρίζεται ένα γενικό, απόλυτο δικαίωμα του καθενός, με το οποίο εξασφαλίζεται η προστασία του προσώπου και, γενικότερα, η προάσπιση της αξίας του ανθρώπου. Η ΑΚ 57 αποτελεί συγκερασμό των διατάξεων του άρθρου 2παρ 1 και 5παρ 1 κατά τρόπο ώστε στο ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα της προσωπικότητας περιλαμβάνει τόσο ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου που αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος, όσο και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Είναι, συνεπώς, δυνατόν να γίνει διάκριση ανάμεσα στη στατική πλευρά της προσωπικότητας, η οποία και συμπίπτει με την αναγνωριζόμενη στον άνθρωπο αξία, και μια δυναμική ανάπτυξη της προσωπικότητας. Προσβολή της προσωπικότητας κατά τις ΑΚ 57 και 59 δε σημαίνει άλλο παρά σύγκρουση δύο ομοειδών δικαιωμάτων : του θύματος αφενός, ο οποίος υπέστη προσβολή, κατά κανόνα, στη στατική πλευρά της προσωπικότητάς του (προσβολή της τιμής, του ονόματος, του ιδιωτικού βίου κτλ) και του δράστη αφετέρου, του οποίου τίθεται υπό

κρίση η ελευθερία αναπτύξεως , που εκδηλώνεται μέσω του επίδικου συμπεριφοράς (δημοσίευμα, συλλογή ‘η επεξεργασία πληροφοριών για τον ενάγοντα, διείσδυση στην ιδιωτική σφαίρα του ενάγοντος κοκ). Ως εκ τούτου η ΑΚ 57 δε λειτουργεί μόνο υπέρ του προσβληθέντος από το μέσο μαζικής επικοινωνίας, αλλά προστατεύει το συντάκτη του δημοσιεύματος, εφόσον αυτός ενήργησε ως εκπρόσωπος του τύπου και τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου.

Έπειτα από τη διατύπωση της ΑΚ 57 διαφαίνεται ότι ενσυνείδητα απέφυγε να οριοθετήσει το δικαίωμα της προσωπικότητας, επιτρέποντας έτσι τη συνεχή διεύρυνση του δικαιώματος. Υπό αυτήν την έννοια η γενική ρήτρα της ΑΚ 57 είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως κατευθυντήρια για τον ερμηνευτή του δικαίου, γιατί η έννοια της προσωπικότητας αποτελεί αντικείμενο αναζητήσεως και όχι προκαθορισμένη διάσταση. Συνεπώς είναι ιδιαίτερα κρίσιμη η εφαρμογή της διατάξεως στις καθέκαστον περιπτώσεις από τη νομολογία, η οποία καλείται να χαρακτηρίσει συγκεκριμένες εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας ως εκφάνσεις της προσωπικότητας και να υπαγάγει τα συγκεκριμένα περιστατικά σε έναν κανόνα ο οποίος, από άποψη περιεχομένου, θυμίζει περισσότερο επιταγή της ηθικής παρά νομική διάταξη.

Η προσπάθεια θεωρητικού προσδιορισμού του περιεχομένου της προσωπικότητας, κατά τρόπο ώστε να’ ναι δυνατή, μέσω υπαγωγής, η εφαρμογή της γενικής διατάξεως στις επιμέρους περιπτώσεις, προσκρούει στη νομική πρακτική, η οποία απέδειξε ότι, εφόσον με την προσβολή δε θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, δηλαδή η αξία του ανθρώπου, είναι αναγκαία η στάθμιση συμφερόντων και προστατευτέων έννομων αγαθών, πράγμα το οποίο απεδέχθη τελικώς και η θεωρία. Από τη διαδικασία αυτή δεν εξαιρούνται τα επιμέρους αγαθά της προσωπικότητας, τα οποία, ως αμέσως συνδεδεμένα με τον άνθρωπο, δεν είναι ούτε να απαριθμούν, ούτε να ιεραρχηθούν. Η ίδια η φύση, συνεπώς, των επιμέρους έννομων αγαθών, και όχι το νεαρό της ηλικίας τους, επιβάλλει σε κάθε περίπτωση, τη στάθμιση αγαθών και συγκρουόμενων συμφερόντων, προκειμένου να ενταχθούν στο πεδίο προστασίας της ΑΚ 57³⁶.

α) όρια του δικαιώματος της προσωπικότητας

Καθορισμός του περιεχομένου της προσωπικότητας μέσω περιοριστικής απαριθμήσεως των περιλαμβανόμενων σ’ αυτήν αγαθών

---

³⁶ Κ α ρ ά κ ω σ τ α α ς Γ. Προσωπικότητα και Τύπος σελ.55

δεν είναι δυνατός. Τυπικό αντικείμενο προστασίας αποτελούν οι εκφάνσεις της προσωπικότητας που δυνατόν να αποσπαστούν από το φορέα τους είτε διότι γεννιέται μ' αυτές (π. χ. όνομα, τιμή, ελευθερία κινήσεως) είτε διότι αποκτώνται κατά τη διάρκεια της ζωής του (π. χ. πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις), καθώς και δικαιώματα τα οποία είναι μεν δυνατόν να αποσπασθούν από το φορέα (π. χ. προϊόντα διανοίας) θεωρούνται όμως αμέσως συνδεδεμένα με αυτόν. Μας γεννάται όμως το εξής ερώτημα : « ποιο από τα αγαθά του εξωτερικού κόσμου συνδέονται με τον άνθρωπο με αξιολογική σχέση τέτοια ώστε οι παράνομες επενέργειες επ' αυτών να συνιστούν προσβολή της προσωπικότητας του συγκεκριμένου ανθρώπου».

Λόγω των δυσχερειών αυτών, διατυπώθηκε από τη γερμανική επιστήμη και νομολογία η θεωρία των σφαιρών της προσωπικότητας. Σύμφωνα μ' αυτήν, αντικείμενο έννομης προστασίας συνιστούν τρεις σφαίρες της ανθρώπινης προσωπικότητας : η ατομική, η ιδιωτική και η απόρρητη ή μυστική σφαίρα. Τα όρια των τριών αυτών περιοχών της προσωπικότητας δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστούν ακριβώς a priori, αλλά εξαρτάται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις ποια σφαίρα και σε τι βαθμό έγινε αντικείμενο προσβολής. Η μυστική ή απόρρητη σφαίρα περιλαμβάνει κατά κανόνα, το πεδίο της ανθρώπινης προσωπικότητας που το άτομο δεν αποκαλύπτει ούτε στα πιο έμπιστά του πρόσωπα και στο οποίο επιτρέπει την πρόσβαση μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η ατομική σφαίρα, τέλος, σκοπό έχει την προστασία του ατόμου υπό την έννοια της διατηρήσεως της ατομικότητας και των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της προσωπικότητας του σε σχέση με τον κοινωνικό του περίγυρο. Στο πλαίσιο της ατομικής σφαίρας προστατεύεται το σύνολο της επαγγελματικής και κοινωνικής εν γένει δραστηριότητας του ανθρώπου.

β) αυτοπροσδιορισμός των ορίων της προσωπικότητας

Η έκταση αξιώσεως σεβασμού της προσωπικότητας καθορίζεται κυρίως από τον ίδιο το φορέα του δικαιώματος, στον οποίο επαφίεται η περιχάραξη της κοινωνικής του παρουσίας³⁷. Η εξουσία αυτοπροσδιορισμού προκύπτει από τη σκέψη την οποία εκκινά και το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, ότι κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να κρίνει ποιες πτυχές της προσωπικότητάς του θα αποκαλύψει στους τρίτους, να

---

³⁷ H u b m a n Das Persönlichkeitsrecht σελ269

επιλέγει την εικόνα με την οποία θα εμφανιστεί στον κοινωνικό του περίγυρο, να αποφασίσει πότε προσβάλλεται η προσωπικότητά του. Η ελευθερία αυτοπροσδιορισμού θεμελιώνει και την ελευθερία έκφρασης, διότι δεν είναι δυνατόν να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του (ούτε καν να έχει γνώμη) άτομο που αδυνατεί να αυτοπροσδιοριστεί.

Η εξουσία αυτοπροσδιορισμού δεν είναι ωστόσο απεριόριστη αλλά υπόκειται σε ορισμένους συμφυείς περιορισμούς. Ο φορέας του δικαιώματος οφείλει να ανέχεται επεμβάσεις στην προσωπικότητά του, οι οποίες συνδέονται με τον τρόπο ζωής που ο ίδιος επέλεξε. Όποιος μετέχει π. χ. σε δημόσια διαδήλωση ή παρακολουθεί ποδοσφαιρικό αγώνα ή εκθέτει τις οικογενειακές του αντεγκλήσεις στην κοινή θέα, αποδέχεται την εκ μέρους τρίτων παρακολούθησή του, ή τη λήψη φωτογραφίας, ή τη μαγνητοσκόπησή του. Ακόμη διαφορετικά είναι τα όρια προστασίας της προσωπικότητας για τα λεγόμενα «πρόσωπα της επικαιρότητας» ή «διάσημα πρόσωπα». Σχετικά αναφερθήκαμε παραπάνω, στο τμήμα της σάτιρας.

Η) Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας

Απαραίτητη προϋπόθεση για την προστασία της προσωπικότητας είναι ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής. Με εξαίρεση την άσκηση του δικαιώματος της απαντήσεως, για την άσκηση της αξιώσεως αποζημίωσης και ικανοποίησης της ηθικής βλάβης, όπως και για την άρση και παράληψη της προσβολής στο μέλλον, απαιτείται η προσβολή της προσωπικότητας να είναι παράνομη. Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας συνίσταται στη χωρίς με νόμιμο λόγο παραβίαση μιας δικαικής αρχής που έχει τεθεί χάριν προστασίας του προσβληθέντος αγαθού.

Επειδή ο νόμος δεν προσδιορίζει σαφώς το ακριβές περιεχόμενο της προσωπικότητας, προέχει η διαπίστωση εάν το προσβληθέν αγαθό συνιστά στοιχείο της προσωπικότητας και εάν, επομένως τίθεται θέμα εφαρμογής των ΑΚ 57 και 59.

Ο κυρωτικός μηχανισμός των παραπάνω διατάξεων ενεργοποιείται οσάκις η επέμβαση στο χώρο της προσωπικότητας είναι σημαντική. Στο πλαίσιο της κοινωνικής συμβίωσης, ορισμένες αναπόφευκτες και, για το λόγο αυτό, πρέπει να είναι ανεκτές. Αυτό είναι και το νόημα της κρατούσας στη γερμανική θεωρία απόψεως της «κοινωνικής

προσφορότητας» (Sozialadequanz)³⁸. Παράνομη είναι η επέμβαση στην προσωπικότητα, αν υπερβαίνει το όριο της κοινωνικής πρόσφορης συμπεριφοράς, γεννάται θέμα προσβολής της προσωπικότητας.

α) στοιχεία της προσωπικότητας αντικείμενα προσβολών εκ μέρους του τύπου

Τα έννομα αγαθά που περικλείονται στο δικαίωμα της προσωπικότητας, δεν είναι όλα αντικείμενα προσβολών από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πληττόμενα, κατά κανόνα, αγαθά από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι, η τιμή, η ιδιωτική ζωή, η εικόνα, ο γραπτός λόγος, και η σφαίρα απορρήτου. Ειδικότερα, στην πράξη, η τιμή είναι το κατεξοχήν προσβαλλόμενο αγαθό μέσω της δημοσιεύσεως, δηλαδή της χρησιμοποιήσεως και διαδόσεως από τον τύπο προσβλητικών πληροφοριών και κρίσεων. Αντίθετα, το έννομο αγαθό του ιδιωτικού βίου, ο γραπτός και ο προφορικός λόγος, ο ψυχικός κόσμος και η εικόνα του προσώπου, θίγονται από τη διενέργεια δημοσιογραφικής έρευνας, χωρίς να απαιτείται να ακολουθήσει δημοσίευση.

β) προσβολή της τιμής

Ειδικότερα για την τιμή, αυτή προστατεύεται ως έννομο αγαθό στα άρθρα 361 επ. του ΠΚ.

Η τιμή είναι μια ιδιότητα του ανθρώπινου σώματος και αυτήν την έννοια έχει την υλικότητα που διαθέτουν και τα υπόλοιπα έννομα αγαθά. Αποτελεί μια κοινωνική ιδιότητα, αφού προϋποθέτει την ύπαρξη κοινωνικού και όχι απλώς φυσικού χώρου. Η τιμή είναι μέγεθος ισάξιο για όλους τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από την καλή ή κακή γνώμη που μπορεί να έχουν οι άλλοι για ορισμένους και ανεξάρτητα ακόμα από την αξία που αποδίδουν οι ίδιοι στον εαυτό τους. Φορέας του εννόμου αγαθού της τιμής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο.

Στα εγκλήματα κατά της τιμής συγκαταλέγονται τα εγκλήματα της δυσφήμισης, της συκοφαντικής δυσφήμισης και της εξυβρίσεως. Εμείς θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με τη δυσφήμιση, αφού πολλές είναι οι φορές

---

³⁸ C o I n g Ehrenschutz und Presserecht σελ.584

που ορισμένοι δε δέχονται τη σάτιρα και υποστηρίζουν σφαλμένα ή όχι ότι ο πρᾶτων τη σάτιρα εγκληματεί κατά της τιμής του διαπράττοντος το ἔγκλημα της δυσφήμισης και της συκοφαντικής δυσφήμισης.

i) η δυσφήμιση

Η δυσφήμιση είναι ἔγκλημα δυνητικής διακινδυνεύσεως της τιμής, ἔγκλημα απαλλακτικά μικτό. Απαραίτητα στοιχεία για τη συγκρότηση της αντικειμενικής υπόστασης της δυσφήμισης είναι ειδικότερα : α) η αναφορά σε ορισμένο γεγονός, β) το γεγονός πρέπει να αφορά κάποιον ἄλλο, δηλαδή χρειάζεται να υπάρχει ταυτότητα μεταξύ προσώπου στο οποίο αναφέρεται το γεγονός και εκείνου του οποίου θίγεται η τιμή, γ) το γεγονός πρέπει αντικειμενικά, σύμφωνα με τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, να μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη του προσώπου.

Ὡς «τιμή», νοείται, η κοινωνική παράσταση του ατόμου, που προκύπτει από ορισμένες ιδιότητες ή ικανότητες ορισμένης κατηγορίας ανθρώπων, για την εκπλήρωση των ιδιαίτερων κοινωνικών τους ἔργων³⁹. Είναι παντελώς αδιάφορο για την συγκρότηση της αντικειμενικής υπόστασης, αν το διαδιδόμενο γεγονός είναι αληθινό ή ψευδές.

δ) το μειωτικό της τιμής ή της υπόληψης γεγονός πρέπει ο δράστης να το «ισχυρίζεται» ή να το «διαδίδει». Ο πρώτος τρόπος τέλεσης στοιχειοθετείται όταν ο δράστης υποστηρίζει ή βεβαιώνει μπροστά σε τρίτον ότι γνωρίζει ο ίδιος το μειωτικό της τιμής ή της υπόληψης γεγονός. Αντίθετα διάδοση υπάρχει όταν ο δράστης απλώς «αναμεταδίδει» κάτι που πληροφορήθηκε από κάποιον ἄλλον. ε) Το δυσφημιστικό της τιμής ή της υπόληψης γεγονός πρέπει πάντως ο δράστης να το ισχυρίζεται ή να το διαδίδει «ενώπιον τρίτου». Τα σχετικά ἄρθρα για τη δυσφήμιση είναι τα 366,367 του ΠΚ.

ii) συκοφαντική δυσφήμιση

Η συκοφαντική δυσφήμιση αποτελεί ειδική μορφή δυσφήμισης, που διακρίνεται από τη βασική με δύο στοιχεία, ένα αντικείμενο (ότι το διαδιδόμενο γεγονός είναι ψευδές) και ένα υποκείμενο (ότι ο δράστης γνωρίζει ως βέβαιο ότι τα ὅσα διαδίδει δεν ανταποκρίνονται στην αλήθεια).

---

³⁹ Σ υ μ ε ω ν ί δ ο υ – Κ α σ τ α ν ί δ ο υ Ε Εγκλήματα κατά της τιμής σελ.218

Θ) Νομική θεμελίωση της υποχρέωσης σεβασμού της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας

Η υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας θεμελιώνεται κυρίως : α) στις διατάξεις των άρθρων 2παρ 1, 5παρ 1, 7παρ 2, 9, 19 και 93παρ 2 του Συντάγματος, που τριτενεργούν στις ακόλουθες διατάξεις β) ΑΚ 57, 58, 59, 60, 914, 919 και 920 γ) Κωδ Ποιν Δικ 329παρ 1 και 330 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14ν. 1419/1984 δ) ΠΚ άρθρο 361-367, 369, 370 και 370^Α ε) Σύμβαση της Ρώμης άρθρο 8 και 10 στ) στα άρθρα 281 και 288 ζ) ν. 2472/97 (άρθρο 7) η) ν. 2462/1997 περί κυρώσεως του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 17) θ) ν. 2690/1999 (άρθρο 5παρ 3).

Η αρχή του σεβασμού των απόψεων είναι συνυφασμένη με τη γενική δικαιοκή αρχή *audiatur et altera pars*⁴⁰, η οποία βρίσκει τη συνταγματική της απήχηση στην αρχή της προηγούμενης ακροάσεως (άρθρο 20παρ 2). Εκφράζεται σε διάφορες διατάξεις μεταξύ των οποίων η ΑΚ 57 και η γενική ρήτρα της καλής πίστης των ΑΚ 281 και 288. Το καθήκον σεβασμού των απόψεων επιβάλλει : 1) την καλόπιστη κριτική σκέψεων και γνωμών που διατυπώθηκαν στο μέσον και 2) την κατοχύρωση των δημοσιευμάτων, ακόμα κι αν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως, με τα οποία παρέχεται στο κοινό μια άλλη εκδοχή ενός θέματος που αποτέλεσε αντικείμενο προηγούμενου δημοσιεύματος⁴¹. Η αρχή του σεβασμού των απόψεων δεν προϋποθέτει ανακριβή δημοσίευση, όπως συμβαίνει με την επανόρθωση αναληθών ειδήσεων, αρκεί το γεγονός ότι υφίσταται μια διαφορετική άποψη επί ενός συγκεκριμένου θέματος.

I) Η ευθύνη των ΜΜΕ ως παράγοντες διαμόρφωσης της κοινής γνώμης

Η ευθύνη του τύπου και των λοιπών μέσων μαζικής επικοινωνίας, ως παράγοντος διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, δεν περιορίζεται στο

⁴⁰ C o I n g Ehrenschutz und Presserecht σελ.19

⁴¹ Κ α ρ ά κ ω σ τ α α ς Γ. Προσωπικότητα και Τύπος σελ.120

καθήκον αλήθειας ούτε στη συμβολή για σχηματισμό της πολιτικής βουλήσεως του κοινού. Από την επίδραση που ασκεί στην πολιτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική ή ηθική ζωή της χώρας πηγάζουν και οι αυξημένες υποχρεώσεις των ΜΜΕ όσον αφορά την παροχή πληροφοριών και γνώσεων. Το καθήκον διαμόρφωσης της κοινής γνώμης εισχωρεί στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου συμφέροντος (ΠΚ 367).

Κ) Μέσα προστασίας της προσωπικότητας

Στα μέσα προστασίας της προσωπικότητας έναντι των ΜΜΕ ανήκουν : Ι. το δικαίωμα απαντήσεως και επανορθώσεως και η συναφής αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απαντήσεως, ΙΙ. η αξίωση για άρση της προσβολής και παράλειψη στο μέλλον και η προληπτική αξίωση για παράλειψη, οι οποίες συνιστούν αμυντικά μέσα προστασία του προσώπου και ΙΙΙ. Οι αξιώσεις αποζημίωσης, ικανοποίησης της περιουσιακής ζημίας και απόδοσης του κέρδους, που αποτελούν τα αποκαταστατικά ένδικα μέσα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ανάμεσα στα θεμελιώδη δικαιώματα της έκφρασης των ΜΜΕ μέσω των οποίων δίνεται βήμα στη σάτιρα για να σχολιάσει τα θέματα και τα πρόσωπα της επικαιρότητας με καυστικό πάντα τρόπο και της προσωπικότητας των δημοσίων προσώπων παρουσιάζεται συχνά μία σύγκρουση. Αυτή η σύγκρουση αίρεται μέσα σε θεσμικές εφαρμογές. Τα ΜΜΕ έχουν υποχρέωση να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων καθώς και τα χρηστά ήθη. Η άρση της προσβολής της προσωπικότητας μπορεί να γίνει είτε με τη συναίνεση του δημόσιου προσώπου, είτε με στάθμιση συμφερόντων. Το δικαίωμα της προσωπικότητας αν και τριτενεργεί έμμεσα περιορίζεται μέσω της αρχής της αιτιώδους συνάφειας. Ο περιορισμός δεν είναι παράνομος τη στιγμή που υπάρχει μια φυσική σχέση ανάμεσα στο δικαίωμα της προσωπικότητας και στο θεσμό της πληροφόρησης και της έκφρασης που εκπροσωπούν τα ΜΜΕ με την προϋπόθεση πάντα ότι δεν έχουμε καταχρηστική άσκηση δικαιώματος και παράνομη προσβολή. Συνεπώς, αφενός ελευθερία έκφρασης δε σημαίνει και ελευθερία συκοφαντικής δυσφήμισης ή εξύβρισης και αφετέρου έχουμε το δικαίωμα της προσωπικότητας των δημοσίων προσώπων το οποίο μπορεί να περιοριστεί μόνο μέσω της ύπαρξης αιτιώδους συνάφειας στο θεσμό και στο δικαίωμα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σύγκρουση του δικαιώματος της έκφρασης και διάδοσης της γνώμης μέσω της σάτιρας από τα ΜΜΕ (άρθρα 14 παρ 1 και 2) και του δικαιώματος της προσωπικότητας (άρθρα 2 παρ 1, 5 παρ 1, 9 παρ 1, 19 παρ 1 και 19^Α) του ατόμου έρχεται συχνά στο προσκήνιο. Το περιεχόμενο αυτών των δύο νομικών μορφωμάτων είναι δυνατόν, μέσα στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού να ασκείται ταυτόχρονα χωρίς αλληλοαποκλείσεις και προσβολές . Το δικαίωμα της προσωπικότητας μπορεί να περιοριστεί μέσω της αρχής της αιτιώδους συνάφειας αρκεί φυσικά ο περιορισμός να μην είναι παράνομος και το δικαίωμα της έκφρασης να ασκείται με σεβασμό στην ανθρώπινη αξία και όχι καταχρηστικά.

Between the human right to express one' s personal point of view through acts of satire in the media (article 14 par 1 and 2) and the other constitutional as well right on our personality (article 2 par 1, 5 par 1, 9 par 1, 19 par 1, 19A) there is often a controversial conflict. Inside the legal system of “social humanism” both these human rights can be performed simultaneously and without any violation. However, the right on the personality can be seen restricted because of the principle of causality under the condition that this limitation is legal and the right of expression is performed respectfully as for the human value and not in an undue way.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α)

α) Ελληνική

- Α λ ι β ι ζ ά τ ο ς Ν. , Κράτος και Ραδιοτηλεόραση , 1986
- Β λ ά χ ο ς Γ. Κ. , Κοινωνιολογία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου , 1979
- Γ ι ό κ α ρ η ς Α. Σ. , Το διεθνές νομικό καθεστώς των Ραδιοτηλεπικοινωνιών – Δορυφορικής Τηλεόρασης , Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 1996.
- Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Δ. , Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα , Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή , 1991
- Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Δ. , Το Κρατικό Μονοπώλιο Τηλεοράσεως, 1981
- Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α. Γ. , Συνταγματικά δικαιώματα – Γενικό Μέρος , Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλας , Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2005
- Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α. Γ. , Συνταγματικά Δικαιώματα – Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου _ Τόμος III
- Δ η μ η τ ρ ο π ο υ λ ο ς Α. Γ. , Κοινωνικός Ανθρωπισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα , ΝοΒ 1980 , 1655 , 1834 (και ανάτυπο)
- Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. Κ. , Προσωπικότητα και Τύπος , Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλας , Αθήνα – Κομοτηνή 2000
- Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. Κ. , Η προστασία του Ιδιωτικού Δικαίου των Προσώπων της επικαιρότητας από τη σκοπιά του Συγκριτικού Δικαίου , ΔΕΕ 12/1999 (σ.1222.1236)
- Κ ο υ μ ά ν τ α ο ς Γ. , Ελευθερία και Ποιότητα στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας , ΤοΣ 23 (1977)
- Κ ρ ί π π α ς Γ. , Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου , 1972
- Μ ά ν ε σ η ς Αρ. , Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων και η εφαρμογή της στην πράξη , ΤοΣ (1975)
- Μ ά ν ε σ η ς Αρ. , Ατομικές ελευθερίες ,(4^η έκδοση) (1982)
- Μ ι χ α η λ ί δ η ς – Ν ο υ α ρ ό Γ. , Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου , ΤοΣ 9 (1983)
- Σ π ι ν έ λ λ η ς Δ. Δ. , Ποινικό Δίκαιο – ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ (Πανεπιστημιακές Παραδόσεις) , Εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα 361-367) , Εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλας , Αθήνα – Κομοτηνή 1982
- Σ υ μ ω ν ί δ ο υ – Κ α σ τ α ν ί δ ο υ Ε. , Εγκλήματα κατά της τιμής

Φίλιππος Β. , Τον συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατ' άρθρον 367 ΠΚ πρόσθετος προστασία (1966)

β) Ξένη

M u l l e r J. P. , Die Grundrechte der Verfassung und Persönlichkeitsschutz des Privatrechts (1964)

C o i n g , Ehrenschtz und Presserecht (1960)

H u b m a n n , Das Persönlichkeitsrecht (1967)

B) Εργασίες φοιτητών από το internet

Μαγγιώρου Ολυμπία - Το Δικαίωμα της Προσωπικότητας και της Ιδιωτικότητας στην Έννομη Σχέση της Δημοσιότητας [Μεταπτυχιακή Εργασία]

Κλούκου Αγγελική - Η εφαρμογή των θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο Χώρο των Ιδιωτικών Έννομων Σχέσεων Ε.Πειρ. 805/2000 : Τύπος και Προσωπικότητα [Μεταπτυχιακή Εργασία]

Αραβανή Ναυσικά Χριστίνα - ΜΜΕ και Προσωπικότητα [Προπτυχιακή Εργασία]

Γαβρήλου Ελένη - Το Δικαίωμα της Προσωπικότητας των Δημοσίων Προσώπων απέναντι στον Τύπο [Προπτυχιακή Εργασία]

Βαφειάδη Θεοδώρα - Το Δικαίωμα της Προσωπικότητας και όπως εξειδικεύεται με το Δικαίωμα επί της ίδιας Εικόνας και Δημοσιότητα [Προπτυχιακή Εργασία]

ΔΕΙΓΜΑ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

Εφετείο Αθηνών 594/1992

Τύπος – Ιδιοκτήτρια Εφημερίδας. Ευθύνεται για συκοφαντικό δημοσίευμα συντάκτη της. Απαιτείται ύπαρξη υπαιτιότητας. Στοιχεία δυσφήμισης και εξύβρισης έννοια 362, 363, 367 ΠΚ. Ελευθερία τύπου, δικαιολογημένο ενδιαφέρον.

Από τις διατάξεις του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981 προκύπτει σαφώς ότι αυτές αναφέρονται μόνο στην ευθύνη του ιδιοκτήτη του εντύπου, του φυσικού ή νομικού προσώπου. Προϋπόθεση δε της ευθύνης του ιδιοκτήτη κάθε εντύπου είναι η υπαιτιότητα («... υπαιτίως επροξενήθησαν...» Άρθρο Μόνο παρ. 1 ν. 1178/1981). Και ναι μεν ο ν. 1178/1981 θεωρεί την υπαιτιότητα του ιδιοκτήτη εντύπου –αν πρόκειται για ιδιοκτήτη νομικό πρόσωπο, προφανώς των φυσικών που εκφράζουν τη βούλησή του – υφισταμένου και αν η κατά το άρθρο 920 ΑΚ γνώση ή υπαίτια άγνοια συντρέχουν στο πρόσωπο του συντάκτη, αλλά είναι αυτονόητο ότι αν δεν υπάρχει, για οποιονδήποτε λόγο, υπαιτιότητα στο πρόσωπο αυτών, δεν υπάρχει και υπαιτιότητα στο πρόσωπο του εκδότη και συνακόλουθα δε θεμελιώνεται αξίωση προς αποζημίωση των προσώπων εκείνων, τα οποία ενδεχομένως θίγονται από το επίμαχο δημοσίευμα (ΕΑ 3129/1988 ΝοΒ 36, 1243). Εξάλλου το έγκλημα της απλής δυσφημίσεως, που προβλέπεται από το άρθρο 362 του ΠΚ υπάρχει όταν με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτων ισχυρίζεται κάποιος ή διαδίδει κάποιος για κάποιον άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή και την υπόληψη αυτού, αν δε το γεγονός αυτό είναι ψευδές και ο υπαίτιος γνώριζε ότι είναι ψευδές τότε πραγματώνεται το έγκλημα της συκοφαντικής δυσφημίσεως που προβλέπεται από το άρθρο 363 του ΠΚ. Ως γεγονός στην έννοια των ως άνω διατάξεων των άρθρων 362 και 363ΠΚ νοείται όχι μόνο κάθε πράξη, αλλά και γενικότερα κάθε συγκεκριμένο συμβάν ή κατάσταση που ανήκει στο παρελθόν ή το παρόν που υποπίπτει στις αισθήσεις και είναι δεκτική αποδείξεως. Η δε έκφραση γνώμης ή αξιολογικής κρίσεως δεν αρκούν για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος της δυσφημίσεως (απλής και συκοφαντικής), είναι όμως δυνατόν να αποτελέσουν εξύβριση κατά την

έννοια του άρθρου 361 του ΠΚ εφόσον συντρέχουν οι λοιποί προς τούτο όροι (ΑΠ 361/1977 ΠοινΧρον ΚΖ' 860, ΑΠ 1117/1976 ΠοινΧρον ΚΖ'775). Περαιτέρω το άρθρο 367 ΠΚ ορίζει, στην παρ 1 ότι «δεν αποτελούν άδικη πράξη α)... , β)... καθώς και γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση των μονίμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή δ) σε ανάλογες περιπτώσεις, και στην παρ 2, ότι «η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται : α) όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξεως του άρθρου 363, καθώς και β) όταν από τον τρόπο εκδήλωσης ή από τις περιπτώσεις υπό τις οποίες τελέσθηκε η πράξη, προκύπτει σκοπός εξύβρισης. Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 367 ΠΚ προκύπτει ότι ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων της εξυβρίσεως και της απλής δυσφημίσεως (άρθρο 361 και 362 ΠΚ) αίρεται και στην περίπτωση που οι σχετικές εκδηλώσεις γίνονται για εκτέλεση των νομίμων καθηκόντων, για διαφύλαξη (προστασία) νομίμου δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον, που πηγάζει από την ελευθερία και την κοινωνική αποστολή του τύπου και ειδικότερα των εφημερίδων τις οποίες προστατεύουν το Σύνταγμα και οι νόμοι, έχουν και τα πρόσωπα που αμέσως συνδέονται με τη λειτουργία των άνω μέσων ενημερώσεως για τη δημοσίευση ειδήσεων και καταχώρηση γεγονότων, ως και σχεδίων, σχετικών με τη συμπεριφορά προσώπων για τα οποία ενδιαφέρεται το κοινωνικό σύνολο. Έτσι, είναι επιτρεπτά δημοσιεύματα για την πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, συνδεδεμένα και από οξεία ακόμα κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων στα οποία αναφέρονται. Και στην περίπτωση όμως αυτή ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδηλώσεως δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει η παρανομία ως συστατικό στοιχείο της αδικοπραξίας, όταν η άνω εκδήλωση αποτελεί συκοφαντική δυσφήμιση ή όταν από τον τρόπο και τις περιστάσεις που έγινε αυτή προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται ειδικώς σε προσβολή άλλου, με αμφισβήτηση της ηθικής ή κοινωνικής αξίας του προσώπου του ή με περιφρόνηση αυτού. Ειδικός σκοπός εξυβρίσεως, που ως νομική έννοια ελέγχεται από τον Άρειο Πάγο, υπάρχει στον τρόπο εκδήλωσης της προσβλητικής της τιμής του άλλου συμπεριφοράς όταν αυτός δεν ήταν αντικειμενικά αναγκαίος με τη δέουσα απόδοση του περιεχομένου της σκέψεως αυτού που φέρεται ότι ενεργεί από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, μολονότι αυτό το γνώριζε, χρησιμοποίησε τον τρόπο αυτό για να προσβάλλει την τιμή του άλλου. (ΑΠ 1407/1988 ΕλλΔνη 31.95, ΑΠ 137/1985 ΝοΒ 32.510, ΑΠ 1683/1988 ΝοΒ 32.543, ΕΑ 2323/1986 ΕλλΔνη 27.695).

Ελλάνη 1688, ΕφΑθ 1998

Προσβολή προσωπικότητας – Δικαίωμα προσβαλλόμενου

Κατά το άρθρο 57 ΑΚ όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον, κατά δε το άρθρο 59 ΑΚ στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων (στα οποία περιλαμβάνεται και το άρθρο 57) το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη της το είδος της προσβολής μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που είχε προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα, ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Με τις παραπάνω διατάξεις προστατεύεται το δικαίωμα της προσωπικότητας, το οποίο αποτελεί πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου, με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο. Τέτοιο προστατευόμενο αγαθό είναι μεταξύ άλλων και η τιμή κάθε ανθρώπου, η οποία δεν αντικατοπτρίζεται στην αντίληψη και την εκτίμηση που έχουν οι άλλοι γι' αυτόν. (ΑΠ 83/1964 ΝοΒ 12.69, ΑΠ 60/1960 ΝοΒ 17.562, ΕφΑθ 12154/1990 Ελλάδα 32.173, ΕφΑθ 10504/1986 Ελλάδα 28.1315). Προϋποθέσεις για την εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων των άρθρων 57 και 59 είναι : α) προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας, β) η προσβολή να είναι παράνομη όπως είναι η προσβολή που γίνεται χωρίς δικαίωμα ή με την άσκηση δικαιώματος το οποίο όμως είτε είναι, από την άποψη της έννομης τάξης, μικρότερης σπουδαιότητας, είτε ασκείται υπό περιστάσεις που καθιστούν την άσκησή του καταχρηστική σύμφωνα με το άρθρο 281ΑΚ ή το άρθρο 25παρ 3 του Συντάγματος (ΑΠ 835/1972 ΝοΒ 21.205, ΕφΑθ 12154/1990 Ελλάδα 32.1673). Τέλος για επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης απαιτείται για πταίσμα εκείνου από τον προέρχεται η προσβολή (ΑΠ 849/1985 ΝοΒ 34.836), η προσβολή δε πρέπει να είναι σημαντική.

ΝοΒ 37, 1407/1988

Συκοφαντική δυσφήμιση βουλευτή από εφημερίδα

ΠρΑθ 22338/1996

Απαγόρευση κυκλοφορίας βιβλίου που περιέχει ανακριβείς ειδήσεις

ΑΠ 1776/1999

Περίληψη Δυσφήμιση – Τύπος – Ηθική βλάβη – Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από δυσφημιστικό δημοσίευμα. Ο συντάκτης της εφημερίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ» με την σε βάρος του αναιρεσιβλήτου τελεσθείσα αδικοπραξία της απλής δυσφήμισης προξένησε σ' αυτόν ηθική βλάβη, αφού τον εμφάνισε στους τρίτους και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον ως εγκληματική προσωπικότητα και μάλιστα ότι έχει τελέσει εγκλήματα με σοβαρή απαξία, ενώ αφενός μεν ορισμένες από τις πράξεις αυτές ουδέποτε του αποδόθηκαν, αφετέρου δε για τις άλλες αθώθηκε από το δικαστήριο.

ΕλλΔνη 29 , 1988/1987

Προσβολή προσωπικότητας από την εφημερίδα «Ε» στο ζήτημα εξαγοράς της Κεντρικής Τράπεζας Ελλάδος.